

**ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

Освітньо-професійна програма Економіка підприємства
Спеціальність 051 Економіка
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри _____

Петро МАКАРЕНКО

08 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «**Організаційно-економічні шляхи підвищення ефективності
використання ресурсів підприємства**»
(на матеріалах ХХ «Назва підприємства» Полтавського району)

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Балана Олег Олександрович

Керівник
кваліфікаційної роботи
д.е.н. професор

Юлія САМОЙЛИК

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ.....	7
1.1. Сутність та структура ресурсів підприємств.....	7
1.2. Методичні підходи до оцінки ефективності використання ресурсів підприємства	15
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2 ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНУТОГО РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	29
2.1. Склад і структура ресурсів підприємства.....	29
2.2. Діагностика ефективності використання ресурсів підприємства	39
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3 РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	47
3.1. Шляхи підвищення ефективності використання основного і оборотного капіталу.....	47
3.2. Напрями оптимізації складу та структури ресурсів підприємства	57
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. Ресурси компанії є найважливішими факторами виробництва. Їх склад та ефективність використання безпосередньо впливають на результати господарської діяльності підприємства. Умови ринкової економіки вимагають від виробників постійного пошуку резервів для підвищення ефективності всіх основних факторів виробництва, включаючи активи компанії. Діяльність компанії повинна забезпечуватися ресурсами, необхідними для задоволення її потреб. Сукупність засобів компанії формують його майно. Згідно з Господарським кодексом України, майно – це сукупність речей та цінностей, у тому числі нематеріальні активи, що мають визначену вартість, виготовляються або використовуються для діяльності господарських одиниць та відображаються на балансі. Капітал підприємства – одна з найважливіших категорій економічного аналізу. Капітал для компанії є категорією, важливість якої подібна до категорії майна. Капітал визначається як інвестиції в активи, які є в розпорядженні компанії та достатні для здійснення економічної та фінансової діяльності та отримання прибутку. Фінансовий стан та стабільність компанії значною мірою залежать від активів, якими вона має у розпорядженні, активів, в які вкладений капітал, та доходу, який вона приносить. Керівництво компанії повинно чітко розуміти джерела ресурсів, з яких воно буде здійснювати свою діяльність, і в які сфери та галузі воно буде вкладати свій капітал. Політика управління майном компанії передбачає постійний перегляд існуючого складу майна та порівняння його з досягнутими фінансовими результатами. У той же час порівняння з попередніми роками використовується для визначення політики та структури активів, за якими підприємство працювало найбільш вигідно, і тепер визначено варіанти оптимізації складу капіталу.

Питання підвищення ефективності використання ресурсів підприємства компанії розглядаються з достатньою глибиною в працях економістів. Зокрема, методи аналізу ресурсного потенціалу та джерел його формування базуються на роботах вітчизняних економістів, таких як

Г.В. Андрощук, Є.В. Мних, С.М. Ілляшенко, П.Я. Попович, І. Й. Яремко та ін. Так, наприклад, Лукіна Ю.В. приділяє велику увагу впровадженню стратегічного управління ресурсами компанії, а Тітенкова М. В. та Таряник О. М. – джерелам формування ресурсів. Однак, у сучасній науці питання підвищення ефективності використання ресурсів сільськогосподарськими підприємствами залишається недостатньо вивченим, що визначає актуальність теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри економіки підприємства Полтавського державного аграрного університету з тем «Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі, на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання» (0111U002780) та «Розробити напрямки розвитку і підвищення економічної ефективності малих форм аграрного господарювання, матеріально-технічного, фінансового та інформаційно-консультаційного забезпечення» (0111U002781).

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності використання ресурсів підприємства.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі **завдання**:

- уточнити теоретичні положення економічного змісту понять «ресурси» і «ресурсний потенціал»;
- виявити особливості формування та використання ресурсів в сільськогосподарських підприємствах;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінки ефективності використання ресурсів підприємств;
- провести аналіз складу і структури ресурсів сільськогосподарського підприємства;
- здійснити діагностику показників ефективності використання ресурсів підприємства;

- розробити заходи щодо підвищення ефективності використання ресурсів підприємства.

Об'єктом дослідження є процес формування ресурсів у ХХ «Назва підприємства»Полтавського району.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні практичні проблеми та напрями удосконалення формування і ефективного використання ресурсів у у ХХ «Назва підприємства»Полтавського району.

Теоретичною і методологічною основою досліджень стали основні положення економічної теорії. У процесі дослідження використані такі **методи** економічних досліджень: абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), статистико-економічний (аналіз сучасного стану використання ресурсів у підприємстві), монографічний, розрахунково-конструктивний та експериментальний (розробка системи ефективного використання ресурсів сільськогосподарського підприємства).

Джерела інформації наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем теорії і практики використання ресурсів у сільськогосподарському підприємстві, законодавчі та нормативні акти, аналітичні і статистичні матеріали ХХ «Назва підприємства»Полтавського району.

Наукова новизна роботи полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності використання капіталу сільськогосподарських підприємств, а саме:

удосконалено:

- теоретико-методичні підходи щодо комплексної оцінки ефективності використання ресурсів, які, на відміну від існуючих, передбачають оцінювання виробничих та фінансових показників у їх взаємозв'язку;

дістало подальшого розвитку:

- підходи щодо узагальнення класифікаційних ознак ресурсів підприємства;

- підходи щодо удосконалення міжгосподарських зв'язків між виробниками ресурсів та сільськогосподарськими підприємствами шляхом поєднання виробничої та фінансово-кредитної сфер.

Практична цінність одержаних результатів. Результати дослідження характеризуються достатнім ступенем готовності щодо використання в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств. Застосування результатів дослідження дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів в аграрних підприємствах.

Публікації. Результати магістерської дипломної роботи опубліковані у фаховому виданні:

Балана О.О., Самойлик Ю.В., Вернигора М.В. Інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки: глобальні та національні тренди. Агросвіт. 2022. № 20. С. 67-75.

У збірниках тез наукових конференцій:

Балана О.О. Ефективність управління капіталом сільськогосподарського підприємства. Матеріали щорічної студентської наукової конференції (6 листопада 2020 р.). Полтава: ПДАА. 2020. С. 42-44.

Балана О.О., Самойлик Ю.В. Особливості вирощування ріпаку: економічний, екологічний та енергетичний аспекти. Розвиток агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 31 березня 2021 р.). Полтава : кафедра економіки та міжнародних економічних відносин ПДАА, 2021. 204 с. С. 93-97.

Рябко В.В., Балана О.О. Оцінювання факторів формування доходів і прибутку сільськогосподарського підприємства. Матеріали студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії, 16-17 квітня 2021 р. Том I. Полтава: РВВ ПДАА, 2021. 474 с. (С. 46-47).

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи – 79 сторінок, робота містить 3 рисунки, 23 таблиці, список використаних джерел (72 найменування), 12 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність та структура ресурсів підприємств

Розвиток ринкових відносин формує нові підходи до формування та управління ресурсами компаній, його аналізу та оцінювання, які створюються під впливом глобалізації.

Питання сутності, чинників формування, класифікації, принципів управління та оцінки ресурсів компаній, привертають увагу вітчизняні та зарубіжні економісти, особливо І.А. Бланка, І.М. Бойчика, С.В. Волдайцева, Т.Г. Камінської, О.Є. Кузьміна, С.Л. Кучеренка, Н.С. Краснокутської, П.В.Круш, С.В. Поліщук, М. М. Шеремета, Л.І. Шваб та ін. Науковці вважають, що найбільшу питому вагу у структурі ресурсів підприємства займає капітал. Науковці розглядають капітал з точки зору економічної теорії: капітал є одним із факторів виробництва, тобто всім тим, що використовується для виробництва продукції, але, при цьому, безпосередньо в не споживається в процесі виготовлення продукції (за винятком амортизації). На відміну від інших виробничих факторів, зокрема земельних та природних ресурсів, капітал складається з продукту, який був раніше виготовлений.

Три основні особливості визначення капіталу класичною бізнес-школою мають свою актуальність у сучасній економічній теорії: здатність створювати нову продукцію, не споживання капіталу в процесі виробництва (перенесення вартості у вигляді амортизації), а також та характеристика, що капітал створений людською працею. Термін капітал використовується інколи як частина інших термінів, до яких це класичне визначення не належить повністю. Адам Сміт, основоположник економічної теорії, уже виділив основний та оборотний капітал, при цьому, оборотний капітал

науковець визначив як чинник виробництва, що повністю споживається в даному процесі і включає сировину, напівфабрикати, матеріали, проміжні продукти. Отже, капітал підприємства включає всі активи підприємства, тобто це його економічні ресурси. Капітал класифікують за певними ознаками, які поділяються на види (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація майна підприємства

Класифікаційна ознака	Види капіталу (активів)
1. За формою функціонування активів	<ul style="list-style-type: none"> - матеріальні; - нематеріальні; - фінансові.
2. За характером участі в господарському процесі і швидкості (тривалості) обороту	<ul style="list-style-type: none"> - оборотні активи; - необоротні активи.
3. За характером обслуговування видів діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - операційні; - інвестиційні.
4. За характером фінансових джерел формування	<ul style="list-style-type: none"> - валові активи - вся сукупність майнових цінностей, які сформовані за рахунок власного і позиченого капіталу. - чисті активи. Вони характеризують вартість майна сформованого за рахунок власного капіталу.
5. За характером володіння	<ul style="list-style-type: none"> - власні активи; - орендовані активи.
6. За ступенем ліквідності	<ul style="list-style-type: none"> - активи в абсолютно ліквідній формі. До них належать грошові активи у національній та іноземній валюті. - високоліквідні активи. До них належать короткотермінові фінансові вкладення і короткотермінова дебіторська заборгованість. - середньоліквідні активи. До них належать усі форми дебіторської заборгованості, окрім короткотермінової та безнадійної. - слаболіквідні активи. До них відносять активи, які можуть бути переведені у грошову форму без втрат своєї поточної ринкової вартості, а саме: виробничі запаси, незавершене виробництво, основні засоби, незавершені капіталовкладення, обладнання, яке призначене для монтажу, нематеріальні активи. - неліквідні активи. Це активи, які не можуть бути самостійно реалізовані. Вони можуть бути продані тільки в складі цілісного майнового комплексу. До них належать: <ul style="list-style-type: none"> - безнадійна дебіторська заборгованість; - витрати майбутніх періодів.

Джерело: узагальнено автором за [5, 6, 16, 24]

З урахуванням розглянутої класифікації формується процес управління активами (капіталом) підприємства.

Важливе значення в оцінці капіталу має аналіз його формування, яке пов'язане з такими етапами на різних стадіях його розвитку.

1. Створення нового підприємства. Цей етап найбільш відповідальний у формуванні майна, особливо при створенні великих підприємств. Майно, яке формується на даному етапі, визначає потребу у стартовому капіталі, умови утворення прибутку, оборотність цього майна, рівень його ліквідності тощо.

2. Другим етапом може бути розширення, реконструкція і модернізація діючого підприємства. Цей етап формування активів можна розглядати, як постійний процес його розвитку в розрізі основних стадій його життєвого циклу [28, с.15].

Розширення і оновлення складу майна діючого підприємства здійснюється у відповідності до стратегічних завдань його розвитку з врахуванням можливостей формування інвестиційних ресурсів.

Для забезпечення ефективної діяльності підприємства, процес формування майна повинен бути ціленаправленим. Основною метою формування майна підприємства є виявлення і задоволення потреби в окремих його видах для забезпечення операційного процесу, а також оптимізації його складу для забезпечення умов ефективності господарської діяльності.

Можна виділити такі принципи формування капіталу.

1. Врахування найближчих перспектив розвитку операційної діяльності і форм її диверсифікації.

2. Забезпечення відповідності обсягу і структури капіталу обсягу і структурі виробництва та збуту продукції.

3. Забезпечення оптимального складу майна з позиції ефективності господарської діяльності.

4. Забезпечення умов прискорення обороту капіталу в процесі його використання.

5. Вибір найбільш прогресивних видів капіталу з позиції забезпечення росту ринкової вартості підприємства [54, с.251].

При визначенні найближчих перспектив розвитку формування капіталу підприємства підпорядковано в першу чергу завданням його розвитку. Так як на початкових стадіях життєвого циклу обсяг операційної діяльності зростає досить високими темпами, то капіталу, який формується на початковій стадії повинен мати певний резервний потенціал, який забезпечив би можливості приросту продукції.

Принцип забезпечення відповідності обсягу і структури капіталу обсягу та структури виробництва і збуту продукції повинен реалізовуватись в процесі розробки бізнес-плану створення нового підприємства шляхом визначення потреби в окремих видах майна.

Капітал підприємства становлять основні засоби та оборотні активи, а також інші цінності, вартість яких відображається в балансі підприємства.

Капітал підприємства відповідно до законодавства України, статуту підприємства та укладених угод належить йому на праві власності, повного господарського відання або оперативного управління. Капітал підприємства спочатку створюється за рахунок майна, переданого йому засновниками у виді внесків (паїв).

Загалом джерелами формування капіталу підприємства є:

- внески засновників у грошовій та матеріальній формі;
- дохід, отриманий від реалізації продукції, робіт, послуг;
- дохід від цінних паперів;
- позики банків, інших кредитних установ;
- капітальні вкладення та субсидії з бюджетів;
- надходження від приватизації власності;
- придбання майна іншої компанії;
- благодійні внески, пожертви організацій, громадян;
- інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

Капітал збільшується під час операційної та іншої діяльності. Він може бути предметом угод, відчужень, іпотеки. Зазвичай капітал відокремлюється від власності його засновників, учасників та службовців. Підприємство несе відповідальність за свої борги майном, що належить йому, на яке можуть звернутися позови ділові партнери або кредитори у разі невиконання компанією будь-яких зобов'язань перед ними [59, с.124].

Якщо підприємство визнано неплатоспроможним, його майно може бути використано для задоволення вимог кредиторів. Залишки майна такого ліквідованого підприємства передаються його засновникам та учасникам, які мають право на це майно. Капітал компанії включає ті види майна, необхідні для здійснення господарської діяльності. У складі капіталу є матеріальні та нематеріальні елементи.

До матеріальних елементів належать: земля, будинки, будівлі, машини, обладнання, грошові кошти, сировина, матеріали, напівфабрикати, готова продукція. Нематеріальні елементи створюються в процесі господарської діяльності організації. Сюди входять: найменування та репутація підприємства, бренд, інформаційна база постійних клієнтів, торгові марки, навички управління, запатентовані методи виробництва, кваліфікація персоналу, ноу-хау, авторські права, контракти, тощо.

Капітал у матеріальному вираженні включає в себе основні та оборотні засоби. Основний капітал включає матеріальні фактори довгострокового використання, такі як будівлі, споруди, машини, обладнання тощо. Оборотний капітал спрямовується на придбання коштів на кожен виробничий цикл (сировина, основні та допоміжні матеріали), а також на заробітну плату. Основний капітал використовується протягом тривалого часу, оборотний капітал повністю споживається протягом одного циклу виробництва [53, с. 15].

Основний капітал здебільшого ототожнюється з основними засобами підприємства. Разом з тим, поняття основного капіталу є ширшим, оскільки крім основних фондів, які становлять значну його частину, основний капітал

включає також незавершене будівництво та довгострокові інвестиції – грошові кошти для збільшення капіталу. Капітал підприємства має низку особливостей:

1. У складі необоротного капіталу на етапі створення підприємства відсутні довгострокові інвестиції, оскільки вони формуються протягом подальшої інвестиційної діяльності.

2. У складі оборотних коштів на початковому етапі їх формування дебіторська заборгованість майже відсутня. Крім того, короткострокові фінансові інвестиції мінімізовані. Вони включаються до капіталу лише у тому випадку, якщо внесок засновників до статутного фонду здійснюється у вигляді короткострокових фінансових інструментів [27, с. 116].

Розрахунок потреби капіталу новоствореного підприємства проводиться за такими видами:

- основні засоби;
- нематеріальні активи;
- запаси товарно-матеріальних цінностей, які забезпечують виробничу діяльність;
- грошові активи;
- інші види активів (майна).

Потреба в основних засобах визначається за їх окремими групами:

- а) виробничі будівлі і приміщення;
- б) машини і обладнання, які використовуються у виробничому технологічному процесі і в процесі управління операційною діяльністю.

Потребу у нематеріальному необоротному майні визначають, виходячи з технології, яка використовується у виробничому процесі, а також враховується форма задоволення потреби в окремих його видах – а саме: придбання у власність, фінансова чи оперативна оренда. Потреба в запасах визначається диференційовано у розрізі окремих їх видів:

- а) потреба в оборотному капіталі, який вкладається у виробничі запаси;
- б) потреба в оборотному капіталі, який вкладається у запаси готової

продукції;

в) потреба в оборотному капіталі, який вкладається у запаси товарів (для підприємств торгівлі) [17, с. 95].

Потреба в оборотному капіталі, який вкладається у запасі визначається у запасах кожного виду.

Потреба у грошових активах визначається на основі майбутнього їх витрачання на розрахунки з оплати праці; на авансові і податкові платежі; на маркетингову діяльність; за комунальні послуги тощо. В практиці нових підприємств потреба в них визначається на майбутніх три місяці. В процесі господарської діяльності нормативи грошового майна (активів) знижуються.

Потреба в інших активах визначається методом прямого підрахунку за окремими їх видами і підвидами. Окремо визначається потреба в оборотних і необоротних інших активах.

3. Принцип оптимальності складу майна з позиції ефективності господарської діяльності направлений, з однієї сторони, на забезпечення майбутнього повного корисного використання окремих його видів, а з іншої сторони – на підвищення сукупної потенційної їх здатності генерувати операційний прибуток.

На другому етапі оптимізується співвідношення між активною і пасивною частиною необоротного майна.

4. Принцип забезпечення умов прискорення обороту майна (активів) у процесі їх використання. Необхідність реалізації цього принципу пов'язано з тим, що прискорення обороту майна має як пряму, так і непряму дію на величину операційного прибутку підприємства.

Пряма дія прискорення обороту майна на розмір прибутку визначається тим, що збільшення швидкості обороту активів призводить до пропорційного росту (при інших рівних умовах) операційного прибутку, який утворюється цими активами.

Непряма дія прискорення обороту активів на розмір прибутку визначається тим, що зниження тривалості обороту цих активів призводить

до відповідного зниження потреби в них. Зменшення суми операційних активів викликає зниження суми операційних витрат, що при інших рівних умовах призводить до росту (операційного) прибутку.

З метою ефективного управління оборотом операційних активів їх розподіляють на три групи:

1. Високооборотні операційні активи.

До них належать виробничі запаси з придбанням і доставкою яких нема проблем, а відповідно і нема необхідності формування страхових і сезонних запасів; запасів готової продукції, які користуються попитом у покупців; короткотермінової дебіторської заборгованості; грошових активів у національній та іноземній валюті, які постійно обслуговують операційний процес.

2. Операційні активи з нормальною оборотністю. До них належать інші види оборотних операційних активів підприємства, які не ввійшли до першої групи. Вони складають, як правило, переважну частину оборотних активів.

3. Низькооборотні операційні активи. До них належать необоротні операційні активи, зокрема виробничі основні засоби і нематеріальні активи, які використовуються в операційному процесі. Слід відмітити, що необоротні операційні активи здійснюють постійний вартісний кругообіг (як і оборотні активи). Однак тривалість цього обігу в часі досить велика і в декілька разів перевищує тривалість операційного циклу (період обороту оборотних операційних активів).

4. Принцип вибору найбільш прогресивних видів майна з позиції забезпечення росту ринкової вартості підприємства. Теперішній ринок засобів і предметів виробництва, а також фінансовий ринок пропонують для формування активів підприємства низку альтернативних об'єктів й інструментів. У процесі їх конкретного вибору треба при усіх інших рівних умовах враховувати їх перспективність, багатофункціональність, здатність генерувати (утворювати) прибуток у різних господарських ситуаціях і

відповідно підвищувати ринкову вартість підприємства [36, с. 25].

Підсумовуючи варто зазначити, що капітал підприємства є однією із складових ресурсного потенціалу компанії, від забезпеченості капіталом та ефективності його використання залежить ефективність господарської діяльності компанії, його ліквідність та фінансовий стан, залежність від кредиторів, можливість появи банкрутства. Таким чином, підприємствам необхідно впроваджувати ефективну стратегію управління, формування та використання капіталу та оптимізувати його склад та джерела поповнення.

1.2. Методичні підходи до оцінки ефективності використання ресурсів підприємства

Оцінка ефективності використання ресурсів підприємств має важливе значення. Важливо оцінити структуру капіталу, оскільки від рівня забезпеченості ним залежить фінансовий стан підприємства та ефективність господарської діяльності. Стабільність фінансового стану підприємства залежить від правильності використання капіталу підприємства, тому для його оцінки необхідно вивчити передусім склад, структуру капіталу та джерела його утворення, а також причини їх зміни. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства. Основними джерелами інформації для аналізу формування та використання ресурсів підприємства є:

- нормативно-правова інформація:
- Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-гу (Глава 8. Підприємницькі товариства, Книга третя. Права власності та інші речові права);
- Положення (стандарти) бухгалтерського обліку: 2 «Баланс», 6 «Примітки до фінансової звітності»;

- планова: бізнес-план підприємства, обґрунтування інвестиційних проектів;
- звітна фінансова: баланс (ф. 1), примітки до фінансової звітності (ф. 5);
- звітна статистична:
 - Звіт про залишки і використання палива та пально-мастильних матеріалів 4-МТП (місячна);
 - Звіт про залишки, надходження і витрати дорогоцінних металів, які містяться у приладах, устаткуванні та інших виробках (4-дм);
 - Звіт про наявність обчислювальної техніки – 2-інф (річна);
 - звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос) – 11-03 (річна);
 - Звіт про продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій торгівлі – 1-опт (квартальна);
 - Звіт про продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій – 1-опт;
 - Звіт про продаж та запаси товарів у торговій мережі і мережі ресторанного господарства – 3-торг.
- облікова: реєстри за рахунками класу 1 «Необоротні активи», класу «Запаси», класу 3 «Грошові кошти, розрахунки та інші активи»;
- інша: інвентаризаційні описи, акти про оцінку майна і майнових прав тощо [1-6, 46].

Основою інформаційного забезпечення при аналізі ресурсів підприємства є бухгалтерський баланс, який являє собою моментальний знімок фінансово-господарського стану фірми на певну дату. Баланс дозволяє зробити оцінку найсуттєвіших ознак підприємства. Саму процедуру оцінок прийнято називати читанням балансу. Вміння читати баланс – важлива професійна характеристика фінансиста, яка надає йому можливість скласти прогностичні баланси й управляти найважливішими фінансовими параметрами фірми. До того ж, вміння читати фінансові звіти допомагає фінансовому аналітику скласти правильну думку про фінансовий стан і

операційну діяльність інших компаній. Баланс – звіт про фінансовий та майновий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий та майновий стан підприємства на звітну дату. Загальна вартість капіталу підприємства дорівнює валюті балансу. Підсумок I розділу активу несе інформацію про сукупну вартість необоротних активів у складі: нематеріальних активів, незавершеного будівництва, основних засобів, довгострокових фінансових інвестицій та ін.

Інформацію про вартість оборотних активів наведено у розділі II активу балансу: сукупна вартість, виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги та за розрахунками, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти. Інформація про витрати майбутніх періодів підприємства наведена у розділі III активу балансу, а про необоротні активи та групи вибуття у розділі IV [46]. Ціль аналізу капіталу підприємства – дослідження абсолютних і відносних змін статей активу балансу за певний період, відстеження тенденцій їх змін та визначення джерел їх фінансування.

Задачі аналізу капіталу підприємства:

- дослідження складу, динаміки і структури майна підприємства;
- аналіз стану майна підприємства;
- оцінка складу і джерел утворення майна підприємства;
- визначення ефективності фінансування і використання капіталу підприємства.

Основним показником, що характеризують ефективність використання капіталу підприємства є фінансовий стан підприємства. Аналіз фінансових передумов неплатоспроможності та банкрутства підприємства вирішує наступні завдання:

1. Оцінка діяльності підприємств, що перебувають у передбанкрутному стані:

а) оцінка результатів господарської діяльності за попередні та поточний періоди (роки);

б) виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники діяльності підприємства;

в) діагностика (прогнозування) банкрутства.

2. Оцінка структури балансу.

3. Оцінка фінансового стану неплатоспроможного підприємства.

4. Розробка варіантів та організаційних процедур щодо можливості подальшої діяльності підприємства [10, с. 186].

Критеріями оцінки фінансового стану підприємства у короткостроковій перспективі є його ліквідність і платоспроможність, тобто можливість своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за поточними зобов'язаннями.

Аналіз фінансового стану підприємства доцільно проводити за показниками структури капіталу, стану оборотних активів, стану основного капіталу та коефіцієнту фінансового лівериджу, коефіцієнта Бівера та показників оцінювання ліквідності і платоспроможності підприємства, а також п'ятифакторну модель визначення індексу Z.

Ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Іншими словами, ліквідність характеризується спроможністю підприємства в короткі терміни перетворювати свої активи на гроші для покриття всіх необхідних платежів. Ліквідність визначається співвідношенням величини ліквідних засобів, які можуть бути використані для погашення боргів, і величини зобов'язань. За своїм змістом ліквідність підприємства означає ліквідність його балансу.

За ознакою рівня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові кошти, активи підприємства поділяються на 4 групи:

- високоліквідні, або найбільш ліквідні активи (A1).
- середньоліквідні, або активи, що швидко реалізуються (A2).
- низьколіквідні, або активи, що повільно реалізуються (A3).
- важколіквідні, або активи, що важко реалізуються (A4).

За ознакою терміновості оплати пасиви балансу, або зобов'язання, поділяються на 4 групи:

- найбільш термінові зобов'язання, або негайні пасиви (П1).
- короткострокові зобов'язання, або короткострокові пасиви (П2).
- довгострокові зобов'язання, або довгострокові пасиви (П3).
- постійні зобов'язання, або постійні пасиви (П4).

Аналіз ліквідності балансу передбачає порівняння величин наведених груп активів і пасивів. Баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним, якщо одночасно виконуються наступні умови:

$$\begin{cases} A1 \geq П1; \\ A2 \geq П2; \\ A3 \geq П3; \\ A4 \leq П4. \end{cases} \quad (1.1)$$

Якщо виконуються перші три умови ($A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$), то обов'язково виконується й четверта умова ($A4 \leq П4$), що свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів.

Порівняння високоліквідних і середньоліквідних активів ($A1 + A2$) з найбільш терміновими і короткостроковими зобов'язаннями ($П1 + П2$) дозволяє визначити поточну ліквідність балансу. Зіставлення ж низьколіквідних активів ($A3$) з довгостроковими зобов'язаннями ($П3$) відображає перспективну ліквідність. Поточна ліквідність свідчить про рівень платоспроможності підприємства на найближчий період часу, а перспективна – є прогнозом платоспроможності на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

Для комплексної оцінки ліквідності балансу в цілому визначається загальний показник ліквідності (ЗПЛ) за формулою:

$$ЗПЛ = \frac{A1 \times V_{A1} + A2 \times V_{A2} + A3 \times V_{A3}}{П1 \times V_{П1} + П2 \times V_{П2} + П3 \times V_{П3}}, \quad (1.2)$$

де A і $П$ – підсумки відповідних груп активів і пасивів;

V_A і V_P – питома вага відповідних груп активів і пасивів в їх

загальному підсумку, %.

Збільшення загального показника ліквідності свідчить про зростання рівня ліквідності балансу в цілому, і навпаки. З категорією ліквідності тісно пов'язане поняття платоспроможності, яке характеризує здатність підприємства своєчасно й повністю виконати свої платіжні зобов'язання, що впливають із кредитних та інших операцій грошового характеру і мають певні терміни оплати. Отже, платоспроможність – це можливість підприємства своєчасно і в повному обсязі задовольняти платіжні вимоги постачальників, повертати кредити і позики, виплачувати заробітну плату, вносити платежі до бюджету, тобто проводити розрахунки по короткострокових зобов'язаннях. Платоспроможність підприємства залежить від рівня ліквідності його активів [41, с. 147].

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючих підприємств доцільно проводити оперативний (щоквартальний) аналіз їх платоспроможності за допомогою коефіцієнта Бівера (K_B), який визначається як відношення різниці між чистим прибутком та нарахованою амортизацією до суми довгострокових та поточних зобов'язань:

$$K_B = \frac{ЧП - А}{ДЗ + ПЗ}, \quad (1.3)$$

де, K_B – коефіцієнт Бівера;

$ЧП$ – чистий прибуток (ряд. 220 звіту про фінансові результати);

$А$ – амортизація (ряд. 260 звіту про фінансові результати);

$ДЗ$ – довгострокові зобов'язання (ряд. 480 балансу);

$ПЗ$ – поточні зобов'язання (ряд. 620 балансу).

Ознакою формування незадовільної структури балансу є такий фінансовий стан підприємства, коли на протязі тривалого проміжку часу (1,5-2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2.

Найбільш поширеними у сучасній фінансовій літературі багатофакторними моделями прогнозування банкрутства є моделі Альтмана, Спрінгейта, модель Чессера, дискримінантна модель Ліса, дискримінантна модель Талера, показник діагностики платоспроможності Конана і Гольдера, оцінка ймовірності банкрутства за критерієм Фулмера, дискримінантна модель Беермана, модель Терещенка, модель Савицької, модель Матвійчика та інших економістів, які, по суті, являють собою моделі обробки вхідної інформаційної бази на основі розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства – об'єкта дослідження. Мною пропонується розрахунок моделі Альтмана (у різних літературних джерелах використовуються також назви: п'ятифакторна модель Альтмана, індекс Z, розрахунок Z-показника, індекс кредитоспроможності, індекс Альтмана). Має такий вигляд:

$$Z=0,717K_1+0,847K_2+3,107K_3+0,42K_4+0,995K_5, \quad (1.4)$$

де K_1, K_2, K_3, K_4, K_5 – коефіцієнти:

K_1 = середньорічна величина власних оборотних коштів / середньорічна вартість активів;

K_2 = чистий прибуток (збиток) / середньорічна вартість активів;

K_3 = прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування / середньорічна вартість активів;

K_4 = середньорічна вартість власного капіталу / середньорічна величина зобов'язань;

K_5 = чистий дохід (виручка) від реалізації / середньорічна вартість активів.

Значення показника «Z» пов'язане з імовірністю виникнення кризового стану і банкрутства. Якщо $Z < 1,8$ – ймовірність дуже висока; $1,81 < Z < 2,70$ – висока; $2,71 < Z < 2,99$ – можлива; $Z > 3,00$ – дуже низька.

Залежно від методики дослідження оціночних показників знайшли розповсюдження такі методичні підходи, як:

- динамічний (ретроспективний) аналіз певних показників, який передбачає їх вивчення в динаміці та вимірювання взаємозв'язків за даними динамічних рядів;
- порівняльний аналіз – зіставлення фактично досягнутого значення показника із середньо галузевим або середнім по групі аналогічних підрозділів чи підприємств;
- еталонний аналіз, проведення якого передбачає порівняння фактично досягнутого значення показника з певним еталоном (нормативом), який визначено як допустима (критична) межа його зміни;
- дисперсійний аналіз – визначення відхилення одного показника від іншого за варіюючими ознаками та його залежності від цих ознак (наприклад, чисельність корів, їх групування за продуктивністю);
- кореляційно-регресійний аналіз – застосовується при визначенні тісноти взаємозв'язку різних факторів, що впливають на одну із величин (наприклад, продуктивність праці, вплив добрив на урожайність сільськогосподарських культур) [128, с. 107].

Застосування автоматизованих діагностичних систем значно спрощує та прискорює процедуру діагностики, дає можливість використовувати сучасний математичний апарат для обробки інформації, накопичувати інформацію в базах знань та використовувати їх для подальших досліджень.

При оцінці майна підприємства доцільно проаналізувати його структурні елементи, зокрема основні засоби та оборотні активи. Економічна оцінка ефективності використання основних засобів проводиться за наступними групами показників: забезпечення підприємства основними засобами; стан основних засобів; ефективність використання основних засобів. До показників, які характеризують забезпеченість підприємства основними засобами, належать: фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства.

Фондомісткість є величиною зворотною до фондovіддачі. Фондомісткість характеризує забезпеченість підприємства основними засобами і визначається як відношення вартості основних засобів до вартості виробленої продукції.

Коефіцієнт вартості основних виробничих засобів у майні підприємства визначається діленням вартості основних виробничих засобів (за мінусом суми зносу основних засобів) на вартість майна підприємства.

Якщо коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства сягає критичної позначки (0,2 – 0,3), то реальний виробничий потенціал підприємства буде низьким і треба терміново шукати кошти для виправлення становища.

Фондоозброєність показує величину основних засобів, що припадає на одного працівника.

До показників якісного стану основних засобів відносяться коефіцієнти зносу, придатності, оновлення, вибуття і приросту.

Коефіцієнт зносу показує, яка частина вартості основних засобів вже перенесена на готову продукцію, який ступінь зношеності діючих основних засобів. Він розраховується як відношення суми зносу основних засобів до первісної їх вартості. На величину коефіцієнта зносу впливають такі фактори, як ступінь оновлення основних засобів, виконання плану капітального ремонту, строки служби основного енергообладнання тощо.

Показник зносу основних засобів може визначатись у відсотках на початок і на кінець звітного періоду і дає змогу оцінити стан основних засобів.

Коефіцієнт придатності – показник, зворотний коефіцієнту зносу; він характеризує стан основних засобів на визначену дату і розраховується шляхом відношення незношеної їх частини до первісної вартості. Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку питому вагу займають введені в дію основні засоби в їх первісній вартості на кінець періоду, що аналізується.

Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує інтенсивність уведення в дію нових основних засобів. Він показує частку введених основних засобів за визначений період у загальній вартості основних засобів на кінець звітного періоду.

Коефіцієнт вибуття основних засобів розраховується як відношення основних засобів, які вибули за розрахунковий період, до первісної вартості всіх основних засобів на початок розрахункового періоду. Вибуття основних засобів відбувається у зв'язку з їх ліквідацією чи продажем іншим підприємствам та організаціям.

Вибуття внаслідок ліквідації відображає відносну величину фізичного і морального зносу основних засобів на відміну від вибуття з причини продажу основних засобів іншим підприємствам, що не змінює загальної маси діючих основних засобів. Вибуття внаслідок ліквідації відображає дійсне зменшення основних засобів в народному господарстві.

Коефіцієнт приросту основних виробничих засобів розраховується як відношення різниці між вартостями введених і виведених з експлуатації основних засобів за звітний період до балансової вартості основних засобів.

Крім вищезазначеного, існує група показників ефективності використання основних виробничих засобів.

До показників ефективності використання основних виробничих засобів належать: фондоддача, рентабельність основних засобів і абсолютна сума прибутку, що припадає на одну гривню основних засобів.

Фондоддача – це величина, зворотна показнику фондомісткості. Вона показує суму виробленої продукції, що припадає на одну гривню основних виробничих засобів.

Рентабельність основних засобів характеризує ступінь використання основних засобів і визначається як відношення балансового прибутку за

звітний період до балансової вартості основних засобів на кінець звітного періоду [58, с. 139].

Ефективність використання оборотних активів на підприємстві має важливе значення, оскільки справляє значний вплив на загальну ефективність всієї сукупності засобів, залучених підприємством. Це пояснюється тим, що тривалість обороту основних і оборотних засобів суттєво відрізняється через принципові відмінності за характером участі у виробничому процесі основних та оборотних фондів. Якщо перші неодноразово беруть участь у процесі виробництва, то оборотні засоби – один раз, повністю споживаючись у кожному його циклі. Обороти основних засобів вимірюються роками, водночас як оборотні засоби і засоби обігу протягом року здійснюють, як правило, декілька оборотів. Отже, оборотні активи, що обслуговують обороти оборотних засобів і засобів обігу, багато в чому визначають загальні темпи і ефективність виробництва.

Ефективність використання оборотних коштів не можна виміряти за допомогою одного показника. Для цього необхідна система показників, найважливішим з яких є швидкість обертання. Цей показник обчислюється у днях і характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот.

$$O = \frac{C \times D}{P}, \quad (1.5)$$

де O – термін обертання оборотних коштів (днів);

C – середні залишки нормованих оборотних коштів (грн);

D – тривалість періоду, за який обчислюється обертання (днів);

P – обсяг реалізованої продукції (грн).

Цей показник водночас відображає обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за даний період і ефективність використання матеріальних засобів і коштів.

Обертання оборотних коштів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення

або сповільнення обертання як щодо всіх нормованих оборотних коштів, так і до окремих їх статей.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів використовується коефіцієнт обертання (K_0), який визначається за формулою:

$$K_0 = \frac{P}{C}, \quad (1.6)$$

де P – обсяг реалізованої продукції (грн);

C – середні залишки нормованих оборотних коштів (грн).

Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за звітний період. Чим більше оборотів здійснюють оборотні кошти, тим краще вони використовуються. У результаті прискорення обертання оборотних активів з обігу вивільняються матеріальні ресурси і джерела їх формування, при уповільненні – до обігу залучаються додаткові активи.

Вивільнення оборотних активів може бути абсолютним і відносним. Абсолютне має місце у випадку, коли фактичні залишки оборотних активів менші від нормативу або залишків попереднього періоду при збереженні чи перевищенні обсягу реалізації за визначений період.

Відносне вивільнення має місце у випадках, коли прискорення їх обертання відбувається одночасно зі зростанням виробничої програми підприємства, причому темп зростання залишків виробництва випереджає темп зростання залишків оборотних активів. Прискорення обертання оборотних активів і вивільнення в результаті цього їх певної суми дає змогу підприємству спрямувати їх за своїм бажанням і обійтись без залучення додаткових фінансових ресурсів [10, с. 214].

Загалом, ефективність використання капіталу оцінюється для визначення привабливості проєкту для потенційних його учасників і обґрунтування джерела фінансування. Розрізняють велику кількість ознак, за якими можливо визначити ефективність використання капіталу. Найпоширеніші з них наведено у додаток А.

Проведене дослідження доводить, що сьогодні оцінку ефективності використання капіталу на підприємстві проводиться з застосуванням розширених методів, зокрема з оцінювання дисконтованого грошового потоку, методів оцінювання технічних, технологічних та економічних показників ефективності використання капіталу організацій на різних етапах розвитку та кількісних методів оцінки внутрішньогосподарської ефективності діяльності та методу соціальної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств.

Висновки до розділу 1

1. Ресурси підприємства визначають ефективність господарської діяльності підприємства. Капітал підприємства є складовою ресурсного потенціалу підприємства, складається з основних фондів та оборотних активів, а також інших цінностей, вартість яких відображається в балансі підприємства. Капітал підприємства відповідно до чинного законодавства України, статуту підприємства та договорів належить йому як власність, на правах повного господарського управління чи лише оперативного управління. Капітал підприємства створюється за рахунок майна його засновників у вигляді внесків (паїв).

2. Важливе значення має пошук шляхів поліпшення оборотних активів, що передбачає насамперед впровадження сучасних технологій та інших досягнень інноваційної діяльності та науково-технічного прогресу, що забезпечують економію ресурсів, зниження собівартості продукції, зростання якості продукції. Важливу роль, при цьому, відіграє удосконалення відносин із суб'єктами господарювання, контрагентами даного підприємства.

3. Від забезпеченості підприємства капіталом залежать його фінансові результати діяльності залежність від кредиторів та фінансова стійкість, тому необхідний постійний пошук шляхів оптимізації структури майна та джерел його формування.

4. Беззаперечним є той факт, що здійснення оцінки ефективності використання капіталу підприємства з ціллю визначення рівня ефективності діяльності в цілому, потребує комплексного дослідження як за кількісними, так і за якісними показниками, які найбільше відповідатимуть специфіці галузевих господарських процесів підприємства.

5. Пошук шляхів підвищення ефективності використання капіталу передбачає насамперед впровадження сучасних технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують економію ресурсів, здешевлення виробництва і зростання якості продукції.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНУТОГО РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Склад і структура ресурсів підприємства

Приватне підприємство «Назва підприємства» є типовим сільськогоспо-дарським підприємством Полтавського району, яке знаходиться на відстані 16 км від м. Полтава. Полтавський район розташований в межах Придніпровської низовини, а точніше Полтавської рівнини в північно-східній частині Полтавської області. Площа району – 1259,89 км², що складає 4,4 % території області. Територією району проходять магістралі республіканського і європейського значення. Площа сільськогосподарських угідь становить 93,5 тис. га, більшість з них – це чорноземи. Район має хорошу розвинену інфраструктуру. У Полтавському районі відкрито п'ять нафтових, газових і газоконденсатних родовищ. Полтавський район має зручне економіко-географічне положення. Для даної території характерний помірно-континентальний клімат, середня температура влітку – 19-23 °С, взимку – (-8-10 °С), кількість опадів – 480-520 мм.

Погодні умови останнім часом зазнали значних змін, що негативно позначається на сільському господарстві. Рівень ґрунтових вод – 17018 м. Найбільш поширені ґрунти – чорноземи типові малогумусні важкосуглинки, частково вилужені, залягають на плоских вододільних терасах. Таким чином, сільське господарство є домінуючою галуззю Полтавського району. ХХ «Назва підприємства» розташоване у лісостеповій зоні достатньої вологості. середньорічна кількість опадів, за даними полтавської мете реологічної станції, складає 450 мм. У ХХ «Назва підприємства» є кілька типів ґрунтів, які утворилися в залежності від різних умов рельєфу, зволоження ґрунту, різних ґрунтових порід. Переважають в господарстві чорноземи глибокі мало

гумусні. Рельєф господарства в основному рівнинний. Таким чином, природо-кліматичні умови ХХ «Назва підприємства» є сприятливими для вирощування основних сільськогосподарських культур. Далі розглянемо організаційно-економічну структуру господарства (додатки Б, В).

ХХ «Назва підприємства» є підприємством, заснованим на базі колективного сільськогосподарського підприємства ім. Воровського, що реорганізується і утвореним на засадах угоди громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності у сільському господарстві з метою одержання прибутку. ХХ «Назва підприємства» до 2013 р. діяло у формі товариства з обмеженою відповідальністю, а у 2013 р. відбулася його реорганізація. Проаналізуємо склад і структуру земельних угідь сільськогосподарського підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Склад і структура сільськогосподарських угідь
у ХХ «Назва підприємства», 2015 – 2020 рр.**

Вид земельних угідь	Роки					2020 р. до 2015 р.	
	2015	2017	2018	2018	2020	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Сільськогосподарські угіддя, га	4556	4544	4152	4110	4076	-480	-10,5
у т. ч. рілля	4360	4349	3956	3914	3880	-480	-11,0
Сінокоси та пасовища	196	195	196	196	196	0	0,0
Рівень розораності сільськогосподарських угідь, %	95,7	95,7	95,3	95,2	95,2	-0,51	x

Аналіз даних табл. 2.1 свідчить, що площа ХХ «Назва підприємства» становила у 2020 р. 4076 га, що на 480 га менше, ніж у 2015 р., починаючи із 2013 р. спостерігається поступове скорочення площі сільськогосподарських угідь підприємства, що пов'язано із реорганізацією даного суб'єкта господарювання. Площа ріллі складала у 2020 р. 3880 га, що становить 95,2 %. Такий рівень розораності є надто високий, особливо враховуючи те, що у підприємстві розвивається галузь тваринництва, яка

потребує наявності значних площ сінокосів та пасовищ, частка яких у господарстві становить лише 4,8 % (196 га). Протягом досліджуваного періоду їх площа не змінювалась. Розглянемо динаміку середньооблікової чисельності працівників та чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві (табл. Д.1 додаток Д).

На основі даних табл. Д.1 додатку Д можна зробити висновок про те, що у ХХ «Назва підприємства»у 2020 р. порівняно з 2015 р. середньооблікова чисельність працівників зменшилася на 40 осіб (14,1 %), зокрема зменшилась чисельність адміністративного персоналу на 6 осіб (20 %). Такі зміни зумовлені оптимізацією системи управління в підприємстві. Щодо основного виробництва – сільського господарства, то в цій сфері зайнято 219 осіб, з них 119 осіб (54,3 %) зайнято в рослинництві, 100 осіб (45,7 %) – у тваринництві. Протягом досліджуваного періоду структура працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві змінилась на 4,2 %.

Виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства, окрім земельних та трудових ресурсів, включає також техніко-технологічний потенціал, який використовується безпосередньо у виробничому процесі і є основою цього процесу. Техніко-технологічну основу для діяльності підприємства складають машини й обладнання, так звана активна частина основних засобів. Проаналізуємо забезпеченість підприємства виробничими засобами та показники ефективності їх використання (табл. 2.2).

Середньорічна вартість основних засобів у ХХ «Назва підприємства»у 2020 р. порівняно з 2015 р. збільшилась на 60617,5 тис. грн. (у 2,5 рази), їх вартість становила на кінець 2020 р. 108197 тис. грн. Показники фондозабезпеченості та фондоозброєності праці є досить високими, вони становили у 2020 р. відповідно 2509,6 тис. грн. та 467,1 тис. грн, що говорить про високий рівень технічної оснащеності праці та переважаючий інтенсивний тип розвитку підприємства. Показник фондовіддачі знизився і становив у 2020 р. 1,17 грн, тоді як фондоємність становила 0,86 грн і має тенденцію до підвищення. Тривалість одного обороту оборотних засобів у

господарстві у 2020 р. порівняно з 2015 р. збільшилась на 8,3 %, цей показник у 2020 р. становив – 225 днів.

Таблиця 2.2

Динаміка забезпеченості ХХ «Назва підприємства» основними та оборотними засобами та ефективності їх використання, 2015 – 2020 рр.

Показники	Роки					2020 р. у % до 2015 р.
	2015	2017	2018	2019	2020	
Нематеріальні активи на початок року	1120	1128	1157	1157	1041	92,9
Нематеріальні активи на кінець року	1128	1157	1157	1041	929	82,4
Вартість основних засобів на початок року	38463	44885	72489	90156	96386	250,6
Вартість основних засобів на кінець року	44885	72489	90156	96386	108197	241,1
Середньорічна вартість основних засобів	41674	58687	81322,5	93271	102292	245,5
Вартість оборотних засобів на початок року	29087	54073	66697	66620	69952	240,5
Вартість оборотних засобів на кінець року	54073	66697	66620	69952	77018	142,4
Середньорічна вартість оборотних засобів	41580	60385	66658,5	68286	73485	176,7
Фондозабезпеченість	914,7	1291,5	1958,6	2269,4	2509,6	274,4
Фондоозброєність праці	164,7	232,9	341,7	395,2	467,1	283,6
Забезпеченість основних засобів оборотними	1,00	1,03	0,82	0,73	0,72	72,0
Фондомісткість	0,57	0,61	0,77	0,89	0,86	150,4
Фондовіддача	1,75	1,63	1,30	1,12	1,17	66,5
Коефіцієнт обороту оборотного капіталу	1,756	1,586	1,584	1,527	1,623	92,4
Тривалість одного обороту, днів	208	230	230	239	225	108,3

Основним економічним показником, який характеризує спеціалізацію підприємства, є структура його товарної продукції. Визначимо виробничий напрямок господарства за допомогою даних табл. Е.1 додатку Е. Як свідчать

дані додатку Е, у ХХ «Назва підприємства» домінуючою галуззю є рослинництво, її питома вага складає 64,5 %, тоді як тваринництво становить лише 35,5 %. Підприємство є диверсифікованим, кожного року вирощує близько десяти сільськогосподарських культур, однак, при цьому, як і в більшості сільськогосподарських підприємств найбільшу частку складає дохід від реалізації кукурудзи на зерно – 25,9 %, на другому місці знаходиться соняшник – 20,5 %. Вивчаючи склад капіталу, необхідно проаналізувати склад статей балансу. Якщо питома вага необоротних активів вище за 50 % в їх загальній структурі, то в такому разі підприємство має важку структуру активів, якщо менше 50 % – легку, або мобільну (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка показників складу і структури активів ХХ «Назва підприємства», 2015-2020 рр.

Показники	2015 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		Абсолютне відхилення, 2020 р. від 2015 р., +/-	
	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	суми, тис. грн	питомої ваги, %
Середньорічна вартість активів підприємства	84378	100,0	120225	100,0	149138	100,0	162656	100,0	176762	100,0	92384	0,0
Середньорічна вартість необоротних активів	41674	49,4	58687	48,8	81323	54,5	93271	57,3	102292	57,9	60618	8,5
Середньорічна вартість нематеріальних активів	1124	1,3	1142,5	1,0	1157	0,8	1099	0,7	985	0,6	-139	-0,8
Середньорічна вартість оборотних активів	41580	49,3	60385	50,2	66659	44,7	68286	42,0	73485	41,6	31905	-7,7

Аналіз даних табл. 2.3 свідчить про суттєве збільшення середньорічної вартості активів ХХ «Назва підприємства». У 2020 р. їх вартість становила 176762 тис. грн, що на 92384 тис. грн, або у 2,1 р. більше, ніж у 2015 р. Найбільшу питому вагу в їх структурі займають необоротні активи – 57,9 % (102292 тис. грн) у 2020 р., що свідчить про важку структуру активів підприємства. Середньорічна вартість оборотних активів також збільшилася – з 41674 тис. грн до 102292 тис. грн. Однак з огляду на збільшення масштабів діяльності підприємства та його забезпеченості необоротними активами необхідне подальше збільшення вартості оборотних активів, що можна досягти за рахунок удосконалення системи нормування оборотних засобів. У господарстві майже відсутні нематеріальні активи, що в ринкових умовах є негативним, підприємству доцільно підвищити вартість даних видів активів (рис. 2.1).

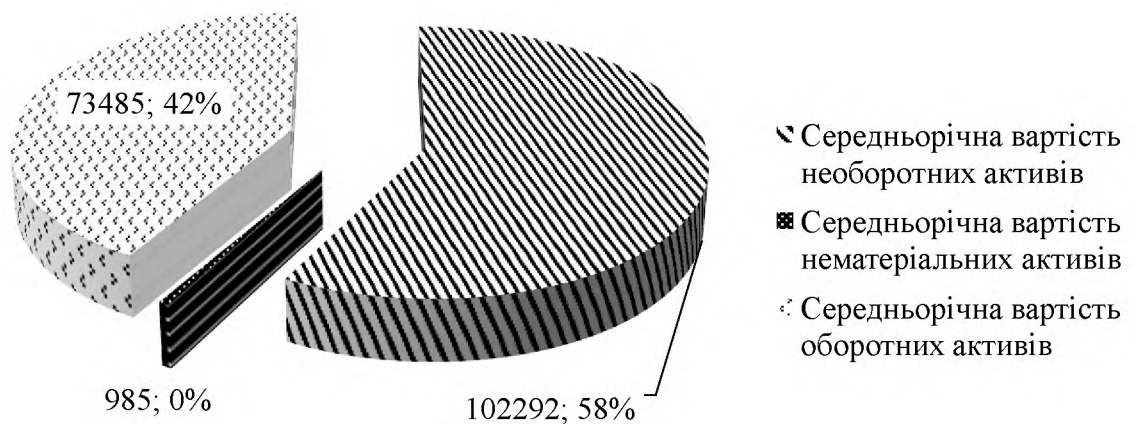

Рис. 2.1. Структура активів ХХ «Назва підприємства», 2020 р.

Отже, найбільшу питому вагу в структурі капіталу підприємства займають основні засоби, проаналізуємо їх склад та структуру. Основні виробничі засоби є частиною матеріально-речових елементів виробництва, яка у вигляді засобів праці бере участь у багатьох виробничих циклах. На

сучасному етапі функціонування сільськогосподарських підприємств у процесі формування та розширеного відтворення їх ресурсного потенціалу значною проблемою є забезпечення виробництва основними засобами. У цьому аспекті актуальним є визначення структури основних засобів у господарстві (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Динаміка структури основних засобів
ХХ «Назва підприємства», 2015-2020 рр., %**

Види основних засобів	Роки					Абсолютне відхилення 2020 р. від 2015 р. (+; -)
	2015	2017	2018	2019	2020	
Будинки, споруди та передавальні пристрої	27,4	27,6	28,8	32,3	31,0	3,6
Машини та обладнання	66,1	65,9	64,9	61,7	63,3	-2,8
Транспортні засоби	5,2	5,5	5,5	5,2	4,8	-0,4
Інструменти, прилади	1,3	1,0	0,8	0,8	0,8	-0,5
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0

Аналіз даних таблиці 2.4 свідчить, що найбільшу питому вагу в структурі основних засобів займає їх активна частина – машини та обладнання – 63,3 % у 2020 р., їх вартість протягом досліджуваного періоду збільшилася на 77 %. Досить суттєвою є питома вага будинків, споруд та передавальних пристроїв – 31 %. До цієї групи основних засобів підприємства належать відгодівельні комплекси, оскільки в господарстві розвивається галузь тваринництва. Питома вага транспортних засобів та інструментів незначна – відповідно 4,8 % та 0,8 %. Протягом досліджуваного періоду зміни у структурі основних засобів були незначними. Найбільшу питому вагу у структурі основних засобів досліджуваних підприємств займають машини та обладнання, насамперед мова йде про машинно-тракторний парк господарства. Кількісний склад техніки у тракторно-рільничих бригадах №1, 2 та в цілому по підприємству можна проаналізувати за допомогою даних у табл. 2.5. Аналізуючи дані табл. 2.5, можна зробити висновок, що у ХХ «Назва підприємства» використовується іноземна техніка.

Кількісний склад та найменування техніки у тракторно-рільничих бригадах ХХ «Назва підприємства», 2020 р.

Вид та найменування техніки	Бригада № 1	Бригада № 2	Всього по підприємству
трактори:			
CASE III 7240	2	1	3
CASE III 8850	2	2	4
John Deere 8320 R	6	6	12
John Deere 780	6	4	10
New Holland 83601	8	7	15
Всього тракторів	24	20	44
комбайни:			
CASE III FX8010	2	1	3
СК -5 «НИВА»	4	4	8
Всього комбайнів	6	5	11

Всього підприємство володіє 44 тракторами, з них 7 одиниць виробництва підприємства CASE, 22 – компанії John Deere, 15 – New Holland. Підприємство володіє 11 комбайнами, з них 3 іноземного виробництва.

У цілому можна зазначити, що ХХ «Назва підприємства» забезпечене технікою, однак необхідно і надалі впроваджувати стратегію оновлення основних засобів, доцільним є придбання додаткових одиниць тракторів та комбайнів. Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку. Основні засоби підприємства як основа матеріального виробництва повинні постійно поновлюватися та замінюватися, адже науково-технічний прогрес постійно вдосконалює машини і механізми, прилади. Характеристику основним засобам підприємства потрібно надавати не тільки з точки зору їх кількості та структури, а й оцінюючи показники їх руху і якісного стану (додаток Ж).

Виходячи з даних табл. Ж.1 додатку Ж можна зазначити, що у 2020 р. порівняно з 2015 р. спостерігається позитивна тенденція до збільшення

загальної вартості основних засобів на початок року, протягом досліджуваного періоду спостерігається оновлення основних засобів підприємства. Зокрема, у 2020 р. коефіцієнт розширеного відтворення становив 0,234. Вартість основних засобів, які вибували протягом досліджуваного періоду незначна, у 2020 р. їх вартість становила 952 тис. грн, це пов'язано з тим, що у господарстві наявна сучасна техніка, яка не підлягає вибуттю. Однак, на кінець 2020 р. коефіцієнт придатності основних засобів складав 0,600, що свідчить про необхідність подальшого їх оновлення. Термін оновлення основних засобів у 2020 р. становив 4 роки – це досить швидкі тенденції, яких доцільно дотримуватись підприємству.

Аналізуючи виробничі засоби підприємства, доцільно приділити увагу оборотним засобам. Наявність та структура оборотних засобів визначають ефективність діяльності підприємства. До груп оборотних засобів входять: виробничі запаси, тварини на вирощуванні та відгодівлі, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти та ін. Досліджуючи динаміку складу і структури оборотного капіталу ХХ «Назва підприємства», слід відмітити наявність як позитивних так і негативних змін (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка складу і структури оборотного капіталу ХХ «Назва підприємства», 2015-2020 рр.

Групи оборотних засобів	Роки										Відносне відхилення 2020 р. до 2015 р. у %
	2015		2017		2018		2019		2020		
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %	тис. грн	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Запаси	33920	62,7	43001	64,5	45995	69,0	43613	62,3	45478	59,0	34,1
Виробничі запаси	6484	12,0	5526	8,3	6555	9,8	9212	13,2	13000	16,9	100,5
Незавершене виробництво	5958	11,0	7174	10,8	9479	14,2	8757	12,5	6711	8,7	12,6
Готова продукція	21457	39,7	32279	48,4	29928	44,9	25613	36,6	25696	33,4	19,8
Товари	21	0,0	22	0,0	33	0,0	31	0,0	70	0,1	233,3

Продовж. табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Поточні біологічні активи	8428	15,6	11409	17,1	14301	21,5	14787	21,1	15809	20,5	87,6
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1304	2,4	547	0,8	1030	1,5	806	1,2	1093	1,4	-16,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками	8862	16,4	8948	13,4	3226	4,8	7840	11,2	12383	16,1	39,7
Інша поточна дебіторська заборгованість	30	0,1	54	0,1	36	0,1	58	0,1	55	0,1	83,3
Гроші та їх еквіваленти	1529	2,8	2738	4,1	2032	3,1	2843	4,1	2195	2,8	43,6
Готівка	20	0,0	31	0,0	19	0,0	20	0,0	23	0,0	15,0
Рахунки в банках	1509	2,8	2707	4,1	2013	3,0	2823	4,0	2172	2,8	43,9
Оборотний капітал підприємства	54073	100,0	66697	100,0	66620	100,0	69952	100,0	77018	100,0	42,4

Аналізуючи оборотні засоби ХХ «Назва підприємства» бачимо, що загальна вартість оборотного капіталу у 2020 р. збільшилася на 42,4 % порівняно із 2015 р. Слід відмітити, що засоби обігу зростають швидшими темпами ніж оборотні засоби підприємства. У цілому збільшення вартості оборотного капіталу спричинено зростанням вартості запасів (34,1 %), які в структурі оборотного капіталу складають 59 %, на другому місці знаходяться поточні біологічні активи – 20,5 %, на третьому – дебіторська заборгованість за розрахунками – 16,1 %. У цілому така структура оборотного капіталу, як у ХХ «Назва підприємства», є типовою для більшості аграрних підприємств.

Таким чином, ХХ «Назва підприємства» забезпечене капіталом для здійснення ефективної господарської діяльності, у структурі активів переважають необоротні активи, зокрема основні засоби. Підприємство володіє іноземною сільськогосподарською технікою, однак деякі технічні одиниці потребують оновлення.

2.2. Діагностика ефективності використання ресурсів підприємства

Баланс активів і пасивів підприємства (плановий баланс розробляється на підставі даних плану доходів і видатків, плану грошових надходжень і виплат, план за джерелами та використання інвестицій. Основна мета складання планового балансу полягає:

- у формуванні ліквідності підприємства і умов, що її забезпечують;
- планових розрахунків кредитоспроможності підприємства та відображення їх в балансі;
- обґрунтуванні умов капіталізації підприємства і підвищення його вартості.

Плановий баланс дає уявлення про майно та капітал на майбутнє і служить для уточнення можливої динаміки вартості майна та капіталу. При внутрішньому плануванні балансу необхідно дотримуватися специфічних правил структурування і оцінки. Зокрема, для поточного та середньострокового планування передбачається визначення показників строго за статтями балансу, для довгострокового – за укрупненою структурою. Проаналізуємо структуру пасивів підприємств (табл. 2.8). Виходячи з даних табл. 2.8, можна зробити висновок про суттєве збільшення пасивів ХХ «Назва підприємства» – на 50823 тис.грн, або на 52,1 %. Найбільшу питому вагу у їх структурі займає власний капітал – 122788 тис. грн, або 91,1 % у 2020 р., насамперед він сформований за рахунок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), сума якого становить 119512 тис. грн.

Статутний капітал підприємства порівняно незначний – 502 тис. грн (0,4 %) і протягом досліджуваного періоду збільшився у 10 разів. Питома вага зобов'язань підприємства незначна, щодо довгострокових зобов'язань, то у 2020 р. підприємство їх не мало, найбільшими вони були у 2017 р. – 3897 тис. грн (3,3 %), з 2018 р. ці показники мають тенденцію до зменшення, що свідчить про незалежність підприємства від кредиторів.

Динаміка показників складу і структури пасивів С ХХ «Назва підприємства»(на кінець року), 2015-2020 рр.

Показники	2015 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		Абсолютне відхилення, 2020 р. від 2015 р., +,-	
	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	сума тис. грн,	питома вага, %	суми, тис. грн	питомої ваги, %
Власний капітал	80723	96,1	105368	89,2	118754	93,1	118785	92,3	122788	91,1	42065	-5,0
у тому числі статутний капітал	53	0,1	113	0,1	502	0,4	502	0,4	502	0,4	449	0,3
додатковий капітал	1818	2,2	1818	1,5	1818	1,4	1818	1,4	1818	1,3	0	-0,8
резервний капітал	956	1,1	956	0,8	956	0,7	956	0,7	956	0,7	0	-0,4
нерозподілений прибуток (непокоритий збиток)	77896	92,8	102481	86,7	115478	90,5	115509	89,7	119512	88,7	41616	-4,1
Довгострокові зобов'язання	11	0,0	3897	3,3	1911	1,5	587	0,5	-	-	x	x
Поточні зобов'язання	3227	3,8	8869	7,5	6923	5,4	9359	7,3	11996	8,9	8769	5,1
у тому числі короткострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-	-	-	357	0,3	357	0,3
Всього пасивів	83961	100,0	118134	100,0	127588	100,0	128731	100,0	134784	100,0	50823	0,0

Разом з тим, збільшилася вартість поточних зобов'язань і становила у 2020 р. 11996 тис. грн (8,9 %). Для ефективного ведення господарської

діяльності підприємства необхідне формування оптимальної структури капіталу, доцільним є прояв ефекту фінансового левериджу.

Проведемо аналіз ділової активності підприємства, а саме проаналізуємо показники оборотності активів і пасивів досліджуваного підприємства, що дасть змогу дослідити тривалість обороту активів, запасів, поточної дебіторської заборгованості, власного капіталу, кредиторської заборгованості, операційного циклу, фінансового циклу (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка показників ділової активності ХХ «Назва підприємства» за ознаками оборотності активів і пасивів, 2015 – 2020 рр.

Показники	Роки					2020 р. до 2015 р.	
	2015	2017	2018	2019	2020	абсолютне відхилення, (+,-)	відносне відхилення, %
Коефіцієнт обертання активів	0,914	0,835	0,526	0,765	0,975	0,061	x
Тривалість одного обороту активів, днів	399	437	694	477	374	-25	-6,3
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,227	2,113	1,550	2,304	2,445	0,218	x
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	164	173	235	158	149	-15	-8,9
Коефіцієнт обертання запасів	5,142	4,847	5,669	9,815	11,758	6,617	x
Тривалість одного обороту запасів, днів	71	75	64	37	31	-40	-56,3
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	17,087	17,616	27,6157	58,740	22,970	5,884	x
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	21	21	13	6	16	-5	-25,6
Коефіцієнт обертання власного капіталу	0,947	1,003	0,624	0,865	0,899	-0,048	-5,1
Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	385	364	585	422	406	21	5,3
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	4,653	3,491	2,777	6,018	8,825	4,171	89,7
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	78	105	131	61	41	-37	-47,3

Аналіз даних табл. 2.9 свідчить про покращення показників ділової активності досліджуваного підприємства. Позитивними є тенденції кількісні збільшення таких показників, як чистий дохід, середньорічна вартість активів, у тому числі оборотних та необоротних, власного капіталу, та одночасне зменшення виробничих запасів. Тривалість одного обороту активів зменшилась на 25 днів, що становить 6,3 %, і становила у 2020 р. 374 дні. Найсуттєвіше підвищилася оборотність запасів – тривалість їх одного обороту зменшилась на 40 днів, або на 56,3 %. Тривалість обертання поточної дебіторської заборгованості незначна – 16 днів у 2020 р., що на 5 днів менше, ніж у 2015 р., а кредиторської заборгованості – 41 день, що на 37 днів менше, ніж у 2015 р. Збільшення тривалості обороту відбувається лише власного капіталу – на 21 день, або на 5,3 %, що пов'язано зі збільшенням його загальної вартості.

Оцінка ефективності використання капіталу підприємства доцільно також здійснювати через порівняння доходів і витрат. Водночас, сума прибутку характеризує лише абсолютну ефективність. Щоб зробити висновок про рівень відносної ефективності, отриманий прибуток необхідно співставити з понесеними витратами або ресурсами, зокрема фінансовими, оборотними та необоротними активами, які забезпечують підприємницьку діяльність. Проведемо розрахунок показників ефективності використання капіталу підприємства через розрахунок загальних та часткових показників рентабельності (табл. 3.1 додатку 3). Аналіз даних табл. 3.1 свідчить про позитивні значення показників рентабельності витрат і капіталу, а також показників окупності витрат і капіталу. Так, рентабельність виробничих витрат у 2020 р. становила 15,4 %, що на 8,3 п.п. вище, ніж у 2015 р. Однак, решта показників рентабельності виробничих витрат мають тенденцію до зниження. Показники рентабельності капіталу мають позитивні значення. Так, загальна рентабельність капіталу становила 12,4 %, а чиста рентабельність капіталу – 11,3 %. Коефіцієнти окупності витрат і капіталу більші одиниці, що свідчить про переважання доходів над витратами.

Отже, позитивною є динаміка показників ефективності використання капіталу в цілому, власного капіталу та виробничих засобів. Що стосується показників окупності витрат і капіталу, то значення цих коефіцієнтів вказують на підвищення рівня окупності витрат операційної діяльності, окупності капіталу і власного капіталу. Період окупності капіталу підприємства у 2020 р. становив 19,4 роки, у тому числі власного капіталу – 14,5 років. Оцінюючи ефективність використання капіталу та джерел його формування, доцільно проаналізувати показники ліквідності (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Показники оцінювання ліквідності та платоспроможності
ХХ «Назва підприємства», 2015-2020 рр.**

Показники	Норма- тивне значення	Роки					Відхилення, +,-	
		2015	2017	2018	2019	2020	2020 р. від 2015 р.	2020 р. від 2019 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,919	1,325	1,965	1,723	2,117	1,198	0,394
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	1,816	1,954	2,145	2,474	4,874	3,058	2,4
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,5$	25,401	22,144	11,325	4,356	3,721	-21,68	-0,644
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 0,8$	1,299	1,685	2,145	2,737	5,069	3,77	2,332
Коефіцієнт покриття запасів	≥ 1	1,03	1,245	1,325	2,088	2,197	1,167	0,109
Коефіцієнт Бівера	$> 0,2$	1,491	1,546	1,954	2,898	3,129	1,638	0,231

Аналіз даних табл. 2.10 свідчить, що коефіцієнт абсолютної ліквідності у ХХ «Назва підприємства» у 2020 р. становив 2,117, що на 1,1198 більше ніж у 2015 р., збільшення свідчить про можливість підприємства негайно погасити свої короткострокові зобов'язання, що є позитивно. Коефіцієнт швидкої ліквідності визначає, яку частку боргів буде сплачено за час, обумовлений термінами погашення короткострокової дебіторської заборгованості, у нашому випадку відзначимо зростання у 2020 р. на 3,058 порівняно з 2015 р.

Коефіцієнт загальної ліквідності свідчить, що на кожну гривню короткострокових зобов'язань у 2020 р. припадало 3,72 гривні поточних

активів, а у 2015 р. – 25,40, тобто більше на 21,68. Високі показники загальної ліквідності у 2015 р. свідчили не про стабільний фінансовий стан підприємства і про ефективність його діяльності, а про наявність у підприємства понаднормативних виробничих запасів, що не є позитивною рисою при аналізі фінансового стану підприємства. Значення коефіцієнту покриття у ХХ «Назва підприємства» коливається у межах від 1,03 у 2015 р. до 2,197 у 2020 р. Це свідчить про те, що підприємство своєчасно ліквідує борги. Забезпеченість підприємства капіталом відображається у відносних показниках фінансової стійкості (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Динаміка показників оцінювання фінансової стійкості
ХХ «Назва підприємства», 2015 – 2020 рр.**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення 2020 р. від 2015 р., (+,-)
	2015	2017	2018	2019	2020	
1	2	3	4	5	6	7
Показники структури джерел формування капіталу						
Коефіцієнт автономії	0,524	0,684	0,700	0,881	0,898	0,374
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,412	0,261	0,300	0,119	0,102	-0,310
Коефіцієнт фінансового ризику	0,786	0,382	0,429	0,135	0,113	-0,673
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,3	2,6	2,3	7,4	8,8	7,542
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,259	0,151	0,126	0,026	0,031	-0,228
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,444	0,464	0,337	0,200	0,279	-0,165
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,556	0,536	0,663	0,800	0,721	0,165
Коефіцієнт страхування бізнесу	0,121	0,060	0,040	0,041	0,033	-0,088
Коефіцієнт страхування власного капіталу	0,230	0,088	0,057	0,046	0,037	-0,194
Коефіцієнт страхування пайового капіталу	134,833	79,667	23,317	22,762	22,762	-112,071
Показники стану оборотних активів						
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,065	0,315	0,293	0,426	0,480	0,415
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,067	0,406	0,406	0,760	0,809	0,742
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	0,082	0,547	0,521	0,785	0,887	0,805
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,183	0,033	0,078	0,016	0,003	-0,180

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4	5	6	7
Показники стану основного капіталу						
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,740	0,759	0,710	0,797	0,747	0,008
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,490	0,469	0,480	0,473	0,437	-0,052
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,189	0,252	0,260	0,341	0,369	0,180
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,042	1,134	1,020	0,978	1,141	0,099

Результати виконаних розрахунків у табл. 2.11 свідчать про високий рівень фінансової стійкості підприємства за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта автономії вказує на те, що на кінець 2020 р. частка власного капіталу у валюті балансу становить 89,8 %. Це на 37,4 більше в порівнянні з 2015 р. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу відповідно зменшився з 0,412 до 0,102 і свідчить про низький рівень фінансової залежності підприємства від кредитів.

За коефіцієнтом фінансового ризику в 2015 р. на 1 грн власного капіталу припадає 78,6 коп. позикового капіталу, а в 2020 р. – 11,3 коп. Відповідно значення коефіцієнта фінансової стабільності показує, що в 2015 р. власний капітал перевищує позиковий капітал у 1,3 рази, а в 2020 р. у – 8,8 рази. У цілому динаміка таких показників як: коефіцієнт автономії, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт фінансової стабільності свідчать про зростання рівня фінансової стійкості підприємства.

Висновки до розділу 2

1. Середньорічна вартість основних засобів збільшилась на 60617,5 тис. грн. (у 2,5 рази) у ХХ «Назва підприємства»2020 р. порівняно з 2015 р. Показники фондозабезпеченості та фондоозброєності праці у підприємстві є високими, вони становили відповідно у 2020 р. 2509,6 тис. грн. та 467,1 тис. грн.

2. Зниження коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів із 0,259 у 2015 р. до 0,031 у 2020 р. вказує на зменшення залежності підприємства від довгострокових зовнішніх джерел фінансування. Значення коефіцієнта довгострокових і поточних зобов'язань характеризують структуру позикового капіталу, в якій частка довгострокових зобов'язань зменшується з 44,4 % до 27,9 %, а поточних зобов'язань – відповідно збільшилась з 55,6 % до 72,1 %, що в цілому позитивно впливає на оцінювання фінансової стійкості підприємства.

3. Звертає на себе увагу низький рівень і спадання в динаміці коефіцієнтів страхової стабільності. Так на кінець 2020 р. в розрахунку на 1 грн. відповідно валюти балансу, власного капіталу та пайового капіталу припадає близько 0,033, 0,037 і 22,762 грн резервного капіталу. Коефіцієнт маневреності власного капіталу збільшився з 0,065 у 2014 р. до 0,480 у 2020 р., що майже відповідає нормативному значенню ($> 0,5$). На кінець 2020 р. 48,0 % власного капіталу було вкладено в оборотні активи. Отже, відбувається зростання ступеня мобільності власного капіталу, підприємство має більші можливості для фінансування господарської діяльності.

РОЗДІЛ 3

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Шляхи підвищення ефективності використання основного і оборотного капіталу

Одним з чинників підвищення ефективності господарської діяльності ХХ «Назва підприємства» є організація ефективного управління його капіталом. Підприємство основну частину наявних фінансових ресурсів вкладає в основні виробничі засоби, інші необоротні активи, нематеріальні активи, оборотні активи. Саме швидкість обертання цих частин капіталу, які напряду пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємств, визначає рентабельність їх роботи. Політика управління власним капіталом являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка зводиться до забезпечення його виробничо-комерційної діяльності. У результаті аналізу ефективності використання капіталу сі ХХ «Назва підприємства» нами визначено, що найбільш негативним фактором діяльності є недосконала організація управління щодо віддачі оборотного капіталу підприємства. Таким чином, визначення оптимальної структури оборотного капіталу та джерел формування оборотних коштів є важливою складовою вдосконалення фінансової діяльності підприємства. Розробка шляхів поліпшення управління оборотним активами у ХХ «Назва підприємства» включає:

1. Аналіз оборотних активів за попередній період.
2. Оптимізацію складу оборотних активів.
3. Прискорення оборотності оборотних активів.
4. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів.
5. Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів у процесі їх використання.

6. Формування принципів фінансування окремих видів оборотних активів.

Чим менша тривалість обороту оборотних засобів тим більше число здійснених ними кругообігів при тому ж обсязі реалізованої продукції тим менше потрібно оборотних коштів і тим швидше оборотні кошти роблять кругообіг, тим ефективніше вони використовуються. Прискорення оборотності оборотних коштів є першочерговою задачею підприємств у сучасних умовах і досягається наступними шляхами:

На стадії створення виробничих запасів:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу, наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, комплектуючих виробів і інших до споживачів;

- широке використання прямих тривалих зв'язків;

- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, а також оптової торгівлі матеріалами й устаткуванням; комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

На стадії незавершеного виробництва: прискорення НТП (впровадження прогресивної технології і техніки, особливо безвідхідної і маловідхідної, роторних ліній, хімізація виробництва), розвиток стандартизації, уніфікації, типізації, удосконалення форм організації виробництва, удосконалення системи економічного стимулювання, економічного використання сировинних і паливно-енергетичних ресурсів, збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом. На стадії звертання наближення споживачів продукції до її виготовлювачів; удосконалювання системи розрахунків, збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції з зекономлених матеріалів, ретельна і своєчасна перевірка продукції, що відвантажується, відвантаження у чіткій відповідності з укладеними договорами.

Мінімальна кількість оборотних активів у підприємстві, що забезпечується нормуванням, сприяє зміцненню платіжно-розрахункової дисципліни, створює економічні передумови безперервного виробництва і реалізації продукції, стійкого фінансового стану.

Оптимальна величина оборотних активів повинна з однієї сторони забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, з іншої – мінімізувати наявність недіючих поточних активів. Необхідний обсяг оборотних активів слід розглядати з двох позицій: ліквідності та доходності.

Крім того, у підприємстві повинна проводитись активна дебіторська політика шляхом ефективного вирішення наступних задач: аналіз дебіторської заборгованості і визначення на його основі загальних принципів надання відтермінування платежу (своєрідного товарного кредиту); розробка правил встановлення термінів товарного кредиту; визначення гарантій, під які надається товарний кредит; розробка методів оцінки надійності покупця; встановлення правил визначення суми товарного кредиту, що надається одному покупцеві; розробка способів «збору» дебіторської заборгованості; побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

Основною умовою ефективної реалізації політики управління дебіторами виступає дотримання граничних обсягів дебіторської заборгованості та термінів її погашення. Але якщо перший чинник знаходиться в межах компетенції виробника продукції, то другий часто напряду від нього не залежить. Єдиним способом забезпечення дотримання умов договорів виступає попередній аналіз кожного дебітора. Важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю відіграють планування, організація та контроль роботи з дебіторами. При управлінні дебіторською заборгованістю найбільше значення набуває здійснення контролю, який дозволяє з'ясувати наскільки ефективно та своєчасно відбувається погашення заборгованості, наскільки запропонована відстрочка платежу відповідає вимогам ринку та стану на ньому підприємства. Крім цього, потрібно

постійно слідкувати за тим, щоб не виникала прострочена дебіторська заборгованість, а у разі виникнення, необхідно здійснити точний методичний підхід для стягнення дебіторської заборгованості і чітко його дотримуватись. Процедура стягнення дебіторської заборгованості має включати такі дії: 1) телефонний дзвінок в бухгалтерію покупця з метою нагадування про суму заборгованості та період її прострочення, а також поцікавитися причиною затримки платежу та взнати можливий строк оплати рахунка; 2) направлення боржнику акта звіряння разом з листом, який містить прохання погасити наявну заборгованість; 3) направлення боржнику вимоги про сплату боргу протягом певного строку; 4) направлення боржнику листа, підписаного юристом підприємства про наміри звернутися до суду з метою стягнення боргу; 5) звернення до суду (при значних сумах заборгованості).

Таким чином, для зменшення розміру дебіторської заборгованості необхідно: визначати ступінь ризику несплати рахунків покупцями; збільшувати коло покупців з метою мінімізації втрат від несплати одним або декількома покупцями; контролювати співвідношення дебіторської заборгованості і кредиторської заборгованості; вести оперативний контроль за надходженням готівки; своєчасно визначати сумнівну заборгованість; вести претензійну роботу співпрацюючи з юридичною службою; своєчасно надавати платіжні документи; припиняти дію договорів з покупцями, що порушують платіжну дисципліну.

Значних успіхів в зниженні загальної потреби в оборотних активах можна досягти напрацювавши ефективну політику управління дебіторською заборгованістю. Невиправдана дебіторська заборгованість є іммобілізацією власного капіталу, а перевищення її певного рівня може призвести до втрати ліквідності і навіть зупинки виробництва. Найбільш відомим інструментом інкасації дебіторської заборгованості є надання знижок за швидку оплату продукції. Багато підприємств використовують цей інструмент для прискорення повернення дебіторської заборгованості, однак роблять це інтуїтивно, без належних розрахунків, допускаючи, при цьому, помилки.

Застосування механізму знижок за швидку оплату доцільне лише постійним клієнтам при суровому дотриманні ними платіжної дисципліни за термінами та сумами. За рахунок знижки можна досягти своєчасної плати дебіторської заборгованості, однак, при цьому, підприємство недоотримає плановий прибуток у розмірі 371,5 тис. грн. Разом з тим, не маючи власних коштів для придбання оборотних засобів підприємство користується поточними кредитами, середньорічна відсоткова ставка плати за якими становить 15 %. Отже, за рахунок вивільнення коштів внаслідок скорочення дебіторської заборгованості можна досягти прискорення оборотності оборотних коштів та зменшення поточної кредиторської заборгованості за рахунок вкладання вивільнених коштів на покриття вартості кредитів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Економічний ефект від зменшення дебіторської заборгованості ХХ
«Назва підприємства», 2022 р.**

Показники	Фактично, 2020 р.	За планом, 2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
			абсолютне, +,-	відносне, %
Величина дебіторської заборгованості, яку можна зменшити, тис. грн	7430	0	-7430	-100,0
Обсяг знижки, наданої підприємством за своєчасний розрахунок, %	0,0	5,0	5,0	x
Обсяг своєчасно сплаченої дебіторської заборгованості за рахунок знижки, тис. грн	0,0	7058,5	7058,5	x
Обсяг недоотриманого прибутку через надану знижку, тис. грн	0,0	371,5	371,5	x
Середня величина відсотків за кредиторською заборгованістю, %	15,0	15,0	0,0	0,0
Сума поточної кредиторської заборгованості, тис. грн	11996	4937,5	7058,5	58,8
Сума економії від скорочення кредиторської заборгованості за рахунок зменшення плати за кредит, тис. грн	-	1058,8	1058,8	x
Економічний ефект від зменшення дебіторської заборгованості	-	687,3	687,3	x

Для збільшення вартості капіталу ХХ «Назва підприємства» є наявні кошти, зокрема нерозподілений прибуток. Разом з тим, формування капіталу

лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності підприємства. З огляду на це, не менш важливим та необхідним напрямком вдосконалення структури оборотного капіталу підприємства повинне стати більш повне та ефективне використання кредитних ресурсів, насамперед залучення довгострокових кредитів, що позитивно вплине на формування ресурсної бази підприємства. Призначення банківських кредитів – фінансування витрат, пов'язаних з придбанням основних і поточних активів, з сезонними потребами підприємства, тимчасовими збільшеннями виробничих запасів, із виникненням (збільшенням) дебіторської заборгованості, податковими платежами та іншими зобов'язаннями. Кредити банку дають змогу органічно ув'язати всі джерела оборотних коштів і справляють активний вплив на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей. Залучення кредитних джерел у ХХ «Назва підприємства» дозволить збільшити прибуток за рахунок використання ефекту фінансового лівериджу, оскільки власні кошти підприємства зможуть бути спрямовані на оновлення матеріально-технічної бази і розвиток виробництва. Ефект фінансового важеля (лівериджу) – це збільшення рентабельності власного капіталу, яке отримано в результаті зміни структури пасиву балансу, тобто за рахунок використання кредиту, незважаючи на те, що ця складова має планову основу.

Аналізуючи зв'язки ХХ «Назва підприємства» із кредиторами, варто вказати, що середній відсоток, який сплачує підприємство за боргами становить 15 %, при цьому, підприємство не має довгострокових зобов'язань, а користується коротстроковими кредитами для придбання оборотних засобів: насіння, засобів захисту рослин, добрив. Для удосконалення системи управління оборотним капіталом доцільно запропонувати для підприємства налагодити співпрацю з компанією «Сингента».

«Сингента» – одна з провідних світових компаній, яка досягла значних

успіхів і на сьогоднішній день є одним із лідерів світового агробізнесу, який оцінюється у понад 60 мільярдів доларів. Компанія «Сингента» має понад 80 засобів захисту рослин, а також значну кількість гібридів і сортів насіння польових та овочевих культур. Метою компанії «Сингента» в Україні є пропозиція комплексних рішень для українських аграріїв та партнерство, якому віддають перевагу українські та міжнародні компанії. Компанію «Сингента» вирізняє високоякісна продукція, інтегрований підхід до вирішення поставлених завдань та використання переваг сільського господарства України. Актуальною для аграріїв є програма «Легко посівна» від компанії «Сингента», сутність якої полягає в наступному:

- доступ до пільгового фінансування продукції компанії «Сингента» за найвигіднішими цінами від дистриб'юторів;
- широкий вибір банків-партнерів з гнучким підходом до застави;
- графік погашення адаптований до потреб агробізнесу;
- відсутність комісій за видачу та дострокове погашення кредиту.

У результаті співпраці з компанією «Сингента» ХХ «Назва підприємства» може обрати один із видів пільгового кредитування (табл. 3.2), за умови придбання насіння та засобів захисту рослин від цієї компанії.

Таблиця 3.2

**Умови кредитування в рамках програми компанії «Сингента»
«ЛегкоПосівна», запропонованої для ХХ «Назва підприємства», 2022 р.**

Термін кредитування в рамках програми «ЛегкоПосівна»	Ставка фінансування в гривнях, % річних		
	6 місяців	9 місяців	12 місяців
ProCredit Bank	1,5	4,5	6
Credit Agricole	1,65	5	6,7
Raiffeisen Bank Aval	1,5	4,9	6,1
OTP bank	1,65	5,7	7,75
ПУМБ	5,48	9,05	10,51
Агропросперіс Банк	3,15	7,4	9,95

Основні умови кредитування полягають в наступному: відсоткова ставка, вказана при оформленні кредиту за стандартною процедурою

кредитування банку-партнера; мінімальна сума кредитування 500000 грн, якщо таку суму видачі передбачено банком; орієнтовне співвідношення насіння та засобів захисту рослин при фінансуванні 50/50; пільгове фінансування можливе тільки за наявності актуального на дату видачі кредиту рахунку на оплату від дистриб'ютора. Детальні умови програми «ЛегкоПосівна» від компанії «Сингента» представлені в додатку К. Проаналізувавши пропозиції акредитованих компанією «Сингента» банків, варто зазначити, що для ХХ «Назва підприємства» оптимальною буде кредитна лінія строком на 9 місяців від ProCredit Bank з відсотковою ставкою 4,5 %. За умовами програми «ЛегкоПосівна» ХХ «Назва підприємства» має придбати насіння та засоби захисту рослин від компанії «Сингента». Таким чином, можна розрахувати економічний ефект від покращення кредитних умов, при цьому, варто зауважити, що продукція цієї компанії забезпечує високі врожаї, а отже і прибутки (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Економічний ефект від покращення умов кредитування для закупівлі оборотних засобів у ХХ «Назва підприємства», 2022 р.

Показники	Фактично, 2020 р.	За планом, 2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
			абсолютне, +,-	відносне, %
Величина кредиту, спрямована на придбання оборотних засобів, тис. грн	4260,0	4570,0	340,0	8,0
Величина річної відсоткової ставки за користування кредитом	15,0	4,5	-10,5	x
Термін кредитування, місяців	12	9	-3	25,0
Обсяг переплати за 9 місяців, тис. грн	479,3	154,2	-325,1	67,8

Таким чином, за рахунок покращення умов кредитування у результаті співпраці з компанією «Сингента» ХХ «Назва підприємства» отримає економічний ефект в обсязі 325,1 тис. грн, що на 67,8 % менше, ніж за стандартними умовами, на яких підприємство співпрацює з банками. Для придбання насіння та засобів захисту рослин має взяти більшу суму кредиту, оскільки зазначені види сільськогосподарської сировини від компанії «Сингента» є дорожчими, порівняно із традиційними засобами захисту рослин, які використовує ХХ «Назва підприємства». Разом з тим,

незважаючи на вищу вартість насіння та засобів захисту рослин, вони є ефективнішими. Провідне місце в діяльності ХХ «Назва підприємства» займає соняшник. Соняшник – основна олійна культура в Україні, яка дає можливість отримувати максимальну прибутковість з гектара на постійній основі. Компанія «Сингента», розуміючи потреби сільгоспвиробників, розвиває сегмент HTS-гібридів соняшнику, оптимізованих для гербіциду Експрес компанії FMC. Напрямок селекції HTS-гібридів соняшнику компанії «Сингента» має на меті виведення гібридів, адаптованих до умов вирощування в різних ґрунтово-кліматичних зонах. Доведено, що HTS-гібриди компанії «Сингента» характеризуються високим потенціалом урожайності, високим вмістом олії, толерантністю до основних хвороб, а також мають гомозиготний тип стійкості до гербіциду Експрес. Усе це робить наші HTS-гібриди технологічнішими, адже рівень фітотоксичності неістотний або повністю відсутній після застосування цього гербіциду.

У ХХ «Назва підприємства» доцільною є заміна гібридів соняшнику. Ступінь реалізації генетичного потенціалу гібридів соняшнику визначається багатьма чинниками. Але найважливішими є погодні умови (співвідношення тепла і вологи) та культура землеробства. Для ХХ «Назва підприємства» доцільно запропонувати для вирощування такі гібриди, як Сайберік, NX81220 (Суомі), Сумико HTS. Потенційну продуктивність, стійкість до патогенних збудників та несприятливих погодних умов гібридів соняшнику наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Характеристика гібридів соняшника компанії «Сингента»,
пропонованих для ХХ «Назва підприємства», 2022 р.**

Назва гібриду	Генетичний потенціал урожайності, ц/га	Вегетаційний період, днів	Стійкість до ураження грибовими хворобами	Стійкість до посухи	Стійкість до вовчка
Сайберік	67	131	Висока	Висока	АВСДЕ
NX81220 (Суомі)	68	124	Висока	Висока	АВСД
Сумико HTS	65	128	Висока	Дуже висока	АВСД

Детальна характеристика гібридів наведена в додатку Л. Отже, для ХХ «Назва підприємства» пропонується замінити вже існуючі сорти соняшнику

(Зустріч, Лідер) на більш ефективні гібриди, а саме на такі, як Сайберік, NX81220 (Суомі), Сумико HTS. Ці гібриди мають вищу урожайність, а отже, при їх впровадженні можна отримати більший валовий збір соняшнику. Потреба в насінні соняшнику на 426,2 га площі з нормою висіву в ґрунт по 7 кг/га господарству знадобиться 2983,4 кг насіння культури. Отже, підприємству з вартістю насіння, яка коливається від 68 до 77 грн /кг, на закупівлю всього посадкового насіння знадобиться 214,4 тис. грн (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Розрахунок потреби насіння гібридів соняшнику для вирощування у ХХ
«Назва підприємства», 2022 р.**

Назва гібриду	Площа, га	Норма висіву, кг/га	Потреба на всю площу, кг	Вартість насіння, грн./кг	Витрати, всього, грн
Сайберік	150	7	1050	70	73500
NX81220 (Суомі)	150	7	1050	77	80850
Сумико HTS	126,2	7	883,4	68	60071,2
Всього	426,2	-	2983,4	-	214421

Розрахуємо, який валовий збір соняшника можна отримати за рахунок впровадження нових гібридів культури, а також економічний ефект від впровадження нових гібридів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Прогнозований валовий збір насіння соняшника при впровадженні
нових гібридів у ХХ «Назва підприємства», 2022 р.**

Назва гібриду	Площа, га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц
Сайберік	150	67	10050
NX81220 (Суомі)	150	68	10200
Сумико HTS	126,2	65	8203
Всього	426,2	-	28453
Традиційний сорт	426,2	58,9	25103,2
Економічний ефект в натуральному виразі, ц			3349,8
Економічний ефект у вартісному виразі (ціна реалізації 827,52 грн/ц), тис. грн-			2557,6

Аналіз даних табл. 3.6 показує, що при виробництві соняшника у ХХ «Назва підприємства»у результаті впровадження нових високоврожайних

гібридів культури у 2022 р. можна отримати валовий збір соняшника 28453 ц, що забезпечить економічний ефект в розмірі 2557,6 тис. грн.

Таким чином, наслідком впровадження ефективної політики управління оборотними у ХХ «Назва підприємства» активами мають стати: забезпечення безперебійної ефективної роботи підприємства; зменшення обсягів вільних поточних активів, і зниження витрат на їх фінансування; прискорення оборотності оборотних активів; максимізація прибутку при збереженні ліквідності.

3.2. Напрями оптимізації складу та структури ресурсів підприємства

Інноваційно орієнтований розвиток підприємств є передумовою економічного зростання будь-якої сучасної країни. Ця обставина вимагає інвестиційного забезпечення своєчасного відновлення зношених і застарілих основних засобів на підприємствах. Не менш важливим напрямом підвищення ефективності використання майна ХХ «Назва підприємства» є оновлення основних засобів. Враховуючи молочну спеціалізацію підприємства, доцільним є впровадження більш продуктивних доїльних установок. Зокрема, запропоноване придбання доїльної установки типу «Карусель» марки GEA DairyRotor. Зазначена установка унікальна тим, що дояр стоїть на одному місці, а худоба сама під'їжджає до нього. На фермі все автоматизовано, за добу можна подоїти 1000 голів худоби. Цикл доїння і ритм роботи нових апаратів досконаліший, ніж тих, які використовували раніше. Загальні витрати на впровадження системи доїльних установок з молокопроводом наведені у табл. 3.7. Агрегат доїльний з молокопроводом GEA DairyRotor T8900 призначений для машинного доїння і первинної обробки молока при стійловому утриманні корів.

**Витрати на реалізацію проекту щодо оновлення основних засобів в
молочному скотарстві у ХХ «Назва підприємства», 2022 р.**

Елементи обладнання	Вартість, тис. грн
Доїльна установка в молокопровід GEA DairiRotor T8900 літня	500,0
Доїльна установка в молокопровід GEA DairiRotor T8950	142,0
Доїльна установка в молокопровід GEA DairiRotor T9000	260,0
Доїльна установка в молокопровід GEA DairiRotor T9500	72,0
Літня доїльна площадка	354,6
Реконструкція молочного блоку МТФ №3	171,0
Реконструкція телятника бригади №4	238,2
Асфальтове бетонне покриття доїльної площадки МТФ №3	376,5
Охолоджувач молока 6000 л з компресором	125,0
Реконструкція молочного блоку МТФ №3	13,2
Станки для доїльної установки	26,9
Всього	2279,3

При експлуатації доїльного агрегату слід керуватися: правилами машинного доїння корів; санітарними і ветеринарними вимогами для молочних ферм. Дана установка дає змогу підвищити якість молока, що тим самим збільшить закупівельну ціну, також зменшити собівартість виробництва молока на 15 %. Отже, використовуючи наведені переваги впровадження даної установки можна визначити ефект (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

**Економічна ефективність впровадження проекту з оновлення основних
засобів в молочному скотарстві у ХХ «Назва підприємства», 2022 р.**

Показники	До проекту, 2020 р.	Після впровадження проекту, 2022 р.	Абсолютне відхилення 2022 р. від 2020 р., +,-
Кількість голів великої рогатої худоби, гол	500	500	0,0
Загальна бактеріальна забрудненість, тис. КУО/см ²	до 1600	до 100	x
Жирність в середньому, %	3,6	3,8	0,0
Кількість реалізованого молока в середньому за місяць, ц	2410,6	2410,6	0,0
З урахуванням жирності молока, ц	2552,4	2552,4	0,0
Середня реалізаційна ціна, за 1 ц	771,35	830,56	59,2
Собівартість 1 ц молока, грн	578,12	593,38	15,3
Виручка від реалізації молока, тис. грн	1968,8	2119,9	151,1
Прибуток від реалізацій молока, тис. грн	493,2	605,4	112,2

Отже, встановлення нового молокопроводу зумовить зростання собівартості 1 ц молока на 15,3 грн, при цьому, можна досягти зменшення показників бактеріальної забрудненості до мінімального показника. Також використання даної установки дасть змогу підприємству отримати 605,4 тис.грн прибутку за місяць, що у свою чергу становить 7264,5 тис.грн за рік. Таким чином, річний економічний ефект становитиме 1346,1 тис. грн.

Виробнича програма у ХХ «Назва підприємства» має ґрунтуватися на основі дотримання науково обґрунтованої системи ведення сільського господарства, яка передбачає послідовне здійснення заходів з підвищення родючості ґрунту, поліпшення якісного стану сільськогосподарських угідь, їх охорони від водної та вітрової ерозії, а також створення сприятливих агротехнічних та організаційних умов для одержання високих урожаїв за найменших витрат праці та коштів на одиницю сільськогосподарської продукції. У сучасних умовах господарювання одним із провідних напрямів забезпечення прибутковості ХХ «Назва підприємства» є оптимізація структури посівної площі товарних культур з метою раціонального використання сільськогосподарських земель, відновлення і підвищення родючості ґрунту. Для цього оцінюють економічну ефективність цих культур, використовуючи такі показники: урожайність, реалізаційну ціну, витрати на 1 ц посіву, затрати праці на 1 ц, прибуток з 1 га посіву. З цією метою пропонуємо удосконалити структуру посівних площ у ХХ «Назва підприємства», що забезпечить отримання максимальної виручки від реалізації продукції за допомогою засобу «Пошук рішення». Дані щодо планової врожайності, собівартості та ціни реалізації наведені в додатку М.

У господарстві планується посіяти пшеницю, гречку, кукурудзу на зерно, ячмінь, соняшник, соя, цукровий буряк, ріпак озимий на площі, яка не перевищує 3316,0 га.

Необхідно визначити такі площі посіву сільськогосподарських культур, щоб витрати на їх вирощування були мінімальними, враховуючи, що: виручка від реалізації продукції рослинництва повинна перевищувати

300000 тис. грн; площа посіву повинна бути в межах 3316,0 га, в тому числі технічних культур (соняшнику, сої, ріпаку) – 1650 га, зокрема соняшнику – менше 500 га, зернових і зернобобових – менше 1700 га; затрати праці на вирощування сільськогосподарських культур мають бути в межах 195000 люд.-год. Цільова функція – максимум виручки від реалізації продукції рослинництва, яка розраховується як добуток середньої ціни реалізації сільськогосподарських культур на їх урожайність, площу посіву та рівень товарності:

$$Z = 48,9 \times 208,59 \times 0,858 x_1 + 32,7 \times 343,1 \times 0,816 x_2 + 42,9 \times 156,34 \times 0,693 x_3 + 88,9 \times 165,97 \times 0,945 x_4 + 15,6 \times 197,86 \times 0,965 x_5 + 23,6 \times 334,73 \times 0,885 x_6 + 26,7 \times 287,32 \times 0,913 x_7 + 20,4 \times 305,56 \times 0,974 x_8 + 142 \times 4019,8 \times 0,345 x_9 + 29,3 \times 399,32 \times 0,916 x_{10} + 183,5 \times 165,97 \times 0,395 x_{11}.$$

Система обмежень та результат розрахунку наведені в додатку М. Побудувавши математичну модель задачі в середовищі MS Excel і розв'язавши її за допомогою засобу «Поиск решения», отримано наступний розв'язок: $Z_{max} = 303,6$ млн. грн при $x_1 = 504,3$; $x_2 = 101,3$; $x_3 = 76,9$, $x_4 = 567,4$; $x_5 = 50,0$; $x_6 = 56,8$; $x_7 = 75,6$; $x_8 = 296,9$; $x_9 = 732,1$; $x_{10} = 426,2$; $x_{11} = 428,5$ га. Економічний ефект від оптимізації розраховано в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Ефективність заходів з оптимізації структури посівних площ сільськогосподарських культур у ХХ «Назва підприємства», 2022 р.

Групи і види культур	Фактично площа, 2020 р.		Оптимальна площа, план на 2022 р.		Урожайність, ц/га	Ціна реалізації, грн./ц	Собівартість 1 ц, грн./ц	Рівень товарності, %	Валовий прибуток, тис. грн.		Відхилення плану від факту, +/-
	Площа, га	Структура, %	Площа, га	Структура, %					Фактично, 2020 р.	За планом, 2022 р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Зернобобові - всього	1316	39,7	1356,7	40,9	X	X	X	X	6029,3	6352,1	322,8
у тому числі озима пшениця	342,0	10,3	504,3	15,2	48,9	252,1	208,6	0,858	624,9	921,5	296,6
гречка	-	-	50,0	1,5	15,6	323,9	197,9	0,965	-	94,8	94,8

Продовж. табл. 3.9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
овес	23,0	0,7	76,9	2,3	42,9	215,7	156,3	0,693	40,6	135,6	95,1
ячмінь	304,0	9,2	101,3	3,1	32,7	327,7	343,1	0,816	-124,8	-41,6	83,2
горох	52,0	1,6	56,8	1,7	23,6	386,0	334,7	0,885	55,7	60,8	5,1
кукурудза на зерно	595,0	17,9	567,4	17,1	88,9	274,7	166,0	0,945	5433,0	5181,0	-252,0
Технічні –всього	1357	40,9	1530,8	46,2	X	X	X	X	4059,1	7312,5	3253,4
у тому числі соняшник	455,0	13,7	426,2	12,9	29,3	688,6	399,3	0,916	3532,7	3309,1	-223,6
ріпак	201,0	6,1	75,6	2,3	26,7	394,8	287,3	0,913	526,4	198,0	-328,4
соя		0,0	296,9	9,0	20,4	950,6	305,6	0,974	0,0	3805,4	3805,4
Багато-річні трави	701,0	21,1	732,1	22,1	142,0	7238	4019,8	0,345	110506	115409	4902,6
Кукурудза на силос	643,0	19,4	428,5	12,9	183,5	298,8	236,0	0,395	2926,4	1950,2	-976,2
Всього	3316	100,0	3316,0	100,0	X	X	X	X	13015	15614,8	2600,0

Отже, у ХХ «Назва підприємства» доцільно відновити вирощування гречки, яка є цінною круп'яною культурою, під її вирощування доцільно відвести площу 50 га. Серед технічних культур обґрунтованим є вирощування соняшнику, сої та ріпаку. При цьому, валовий прибуток від реалізації продукції рослинництва становитиме – 15614,8 тис. грн, що на 2600 тис. грн більше фактичного показника.

У ХХ «Назва підприємства» досить актуальним є питання оновлення активної частини основних засобів. Для вирішення цього завдання важливо обрати оптимальний механізм придбання засобу праці. В останні роки все більшого поширення набуває така форма придбання, як лізинг.

Лізинг є досить вигідною фінансовою операцією й для лізингодавця (банку, лізингової компанії). Йдеться про використання нового виду прибуткової операції, розширення кола клієнтів, зниження ризику втрат у зв'язку з неплатоспроможністю лізингоодержувача, отримання додаткових доходів тощо. Лізингова операція, крім чисто лізингу, включає й інші

послуги, які можуть бути надані лізингоодержувачу. До них відносяться: технічні послуги, наприклад, транспортування об'єкта лізингу до місця його використання клієнтом, монтаж і наладка обладнання, технічне обслуговування і поточний ремонт обладнання; консультаційні послуги, наприклад, з питань оформлення угоди, оподаткування тощо.

Обсяг робіт, за якого підприємство досягає беззбиткової роботи власної техніки порівняно з послугами підрядників, можна визначити за формулою:

$$O = P_B / V_{П} - Z_B, \quad (3.1)$$

де O – обсяг робіт, за якого досягається беззбитковість роботи власної техніки порівняно з її підрядом;

P_B – постійні витрати на утримання техніки протягом року, грн;

$V_{П}$ – вартість підряду техніки за одиницю роботи, грн;

Z_B – змінні витрати на утримання техніки в розрахунку на одиницю роботи, грн.

З огляду на розширення площі сільськогосподарських угідь та збільшення обсягів діяльності ХХ «Назва підприємства» доцільно придбати 1 комбайн. Розрахуємо доцільність купівлі власного комбайна, взяття його за лізинговою угодою, взяття кредиту та залучення приватних підрядчиків. Для досліджуваного підприємства ми пропонуємо придбати (взяти в лізинг та в кредит) комбайн марки Дон-Лан-Вектор, вартість якого складає 1099426 грн. Воно може найняти підрядчиків з приватних агрофірм. Послуги зі збирання зернових культур будуть коштувати в середньому 500 грн/га. Також підприємство може укласти фінансову лізингову угоду на комбайн цієї марки із ТОВ «Украгродлізинг» з подальшим викупом техніки або укладання кредитного договору з банком «Кредіт Агріколь», котрий займається кредитуванням сільськогосподарських товаровиробників. Сума попереднього лізингового платежу за користування технікою в частині відшкодування її вартості складатиме 10 % вартості комбайна, строк угоди 3 роки. Кредит – 30% , строк угоди – 5 років. Провівши відповідні розрахунки можна визначити, що загальна сума лізингових платежів з урахуванням попередньої

оплати складатиме 1206207,8 грн, з яких 106781,75 грн становить сума щорічної винагороди лізингодавцю за передану в лізинг техніку з невідшкодованої вартості за три роки, сума платежів за кредитними відсотками разом з попереднім платежем – 1627993,88 грн.

Норма амортизації складає 10 %. Витрати на ремонт комбайна і його технічне обслуговування в розрахунку на гектар зібраної площі – 73 грн, вартість паливно-мастильних матеріалів і оплата праці комбайнерів на цю ж площу – відповідно 52,8 і 64,5 грн. Витрати на утримання приміщення, де зберігається комбайн, – 5700 грн. за рік. Звідси постійні річні витрати на утримання комбайна становитимуть 512711,9 грн, у тому числі амортизація $1099426 \times 0,1 = 109942,6$ грн, сума лізингових платежів – 402069,27 грн, визначається як середня за три роки. Змінні витрати в розрахунку на гектар зібраної площі становлять 230,3 грн, в тому числі пальне і мастильні матеріали – 92,8, ремонт і технічне обслуговування – 113,0 і оплата праці комбайнерів – 94,5 грн. Отже, обсяг робіт, за якого підприємство досягає беззбиткової роботи техніки, взятої на основі лізингової угоди порівняно з послугами підрядників, становить:

$$O = 512711,9 / (500 - 30,3) = 995,12 \text{ га}$$

Якщо підприємство купуватиме комбайн власними силами, то постійні річні витрати на утримання комбайна становитимуть 110642,6 грн. Тоді критичний обсяг робіт дорівнював би 235,56 га, як і при кредитуванні.

Це означає, що за меншої ніж 235,56 га площі збирання зернових культур підприємству економічно вигідніше брати комбайн на підряд. Із збільшенням цієї площі експлуатація власного комбайна господарству обходитиметься дешевше, ніж найманого. І так як площа збирання зернових культур становить 1430 га, то підприємству вигідніше купити власний комбайн або взяти його за лізинговою угодою, ніж залучати підрядчиків. Порівняльну характеристику витрат, які понесе підприємство при укладанні лізингової угоди, купівлі власного комбайну та взятті комбайну в підряд можна побачити в табл. 3.10.

**Порівняльна характеристика витрат при укладанні лізингової угоди,
купівлі власного комбайну, кредиту та залученні підрядчика у ХХ
«Назва підприємства», 2022 р.**

Показники	Лізинг	Купівля	Підряд	Кредит
Змінні витрати – всього	230,3	230,3	500	230,3
у тому числі витрати на ремонт і технічне обслуговування, грн/га	73	73	–	73
вартість паливно-мастильних матеріалів, грн/га	52,8	52,8	–	52,8
оплата праці комбайнерів, грн/га	64,5	64,5	–	64,5
Постійні витрати, грн	512712	110643	–	110642,6
Попередній одноразовий платіж, грн	109943	1099426	–	329827
Відсоток за банківський кредит, %	10	–	–	21
Всього виплат за відсотками за весь період, грн	106782	–	–	509877,63
Загальна сума платежів з урахуванням попередньої оплати, грн	1206208	–	–	1627993,88
Обсяг робіт, за якого підприємство досягає безбиткової роботи техніки порівняно з підрядним комбайном, га	995,12	235,56	–	235,56

При порівнянні кредиту та лізингу беззаперечно вигіднішим є лізинг, оскільки переплата за лізинговою угодою складає 9,7 %, а за кредитною – 38 %. Так як на даний момент у підприємства немає вільних коштів у розмірі вартості цього комбайна, то йому буде вигідніше взяти його за лізинговою угодою строком на 3 роки, що дасть змогу рівномірно розподілити витрати на утримання даної техніки та виплати лізингових платежів. Узагальнення запропонованих заходів представлено даними табл. 3.11.

Таблиця 3.11

**Узагальнення резервів підвищення ефективності використання капіталу
ХХ «Назва підприємства», 2022 р.**

Показники	Сума ефекту, тис. грн
Зменшення дебіторської заборгованості	687,3
Участь у програмі «ЛегкоПосівна» від «Сингента»	325,1
Впровадження нових гібридів сояшнику від «Сингента»	2557,6
Придбання основних засобів у молочній галузі	112,2
Оптимізація структури посівних площ	2600,0
Придбання комбайну в лізинг	421,8
Всього	6704,0

Таким чином, для підвищення ефективності використання капіталу у ХХ «Назва підприємства» доцільним є удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю, яка є складовою оборотного капіталу підприємства, за рахунок цього підприємство може спрямувати вивільнені кошти на покриття кредиторської заборгованості. Підприємству запропонована співпраця із компанією «Сингента», що дозволить зменшити кредитну відсоткову ставку та впровадити високопродуктивні гібриди та засоби захисту рослин. Доцільною є оптимізація структури посівних площ, що забезпечить більш ефективне використання капіталу підприємства, а також придбання комбайну в лізинг. Впровадження зазначених рекомендацій забезпечить отримання економічного ефекту в розмірі 6704 тис. грн. Розроблені рекомендації забезпечать не лише підвищення ефективності використання капіталу, а й підприємства в цілому.

Висновки до розділу 3

Для підвищення ефективності використання капіталу ХХ «Назва підприємства» доцільно запровадити такі заходи:

1. Основною умовою ефективної реалізації політики управління дебіторами виступає дотримання граничних обсягів дебіторської заборгованості та термінів її погашення. Для зменшення дебіторської заборгованості доцільне застосування механізму знижок. За рахунок знижки у ХХ «Назва підприємства» можна досягти своєчасної плати дебіторської заборгованості, однак, при цьому, підприємство недоотримає плановий прибуток у розмірі 371,5 тис. грн. Разом з тим, не маючи власних коштів для придбання оборотних засобів підприємство користується поточними кредитами, середньорічна відсоткова ставка плати за якими становить 15 %.

2. За рахунок вивільнення коштів внаслідок скорочення дебіторської заборгованості можна досягти прискорення оборотності оборотних коштів та

зменшення поточної кредиторської заборгованості за рахунок вкладання вивільнених коштів на покриття вартості кредитів.

3. Аналізуючи зв'язки ХХ «Назва підприємства» із кредиторами, варто вказати, що середній відсоток, який сплачує підприємство за боргами становить 15 %, при цьому, підприємство не має довгострокових зобов'язань, а користується коростроковими кредитами для придбання оборотних засобів: насіння, засобів захисту рослин, добрив. Для удосконалення системи управління оборотним капіталом доцільно запропонувати для підприємства налагодити співпрацю з компанією «Сингента».

4. Проаналізувавши пропозиції акредитованих компанією «Сингента» банків, варто зазначити, що для ХХ «Назва підприємства» оптимальною буде кредитна лінія строком на 9 місяців від ProCredit Bank з відсотковою ставкою 4,5 %. За умовами програми «ЛегкоПосівна» ХХ «Назва підприємства» має придбати насіння та засоби захисту рослин від компанії «Сингента».

5. За рахунок покращення умов кредитування у результаті співпраці з компанією «Сингента» ХХ «Назва підприємства» отримає економічний ефект в обсязі 325,1 тис. грн, що на 67,8 % менше, ніж за стандартними умовами, на яких підприємство співпрацює з банками.

6. Для ХХ «Назва підприємства» пропонується замінити вже існуючі сорти соняшнику (Зустріч, Лідер) на більш ефективні гібриди, а саме на такі, як Сайберік, NX81220 (Суомі), Сумико HTS. При виробництві соняшника у ХХ «Назва підприємства» у результаті впровадженні нових високоврожайних гібридів культури у 2022 р. можна отримати валовий збір соняшника 28453 ц, що забезпечить економічний ефект в розмірі 2557,6 тис. грн.

7. Доцільним є придбання доїльної установки типу «Карусель» марки GEA DairiRotor. Зазначена установка унікальна тим, що дояр стоїть на одному місці, а худоба сама під'їжджає до нього. На фермі все автоматизовано, за добу можна подоїти 1000 голів худоби. Цикл доїння і ритм роботи нових апаратів досконаліший, ніж тих, які використовували раніше. Ефект від впровадження установки становить 112,2 тис. грн.

ВИСНОВКИ

З аналізу складу, структури та ефективності використання капіталу у ХХ «Назва підприємства» можна зробити такі висновки:

1. Середньорічна вартість основних засобів у ХХ «Назва підприємства» у 2020 р. порівняно з 2015 р. збільшилась на 60617,5 тис. грн. (у 2,5 рази), їх вартість становила на кінець 2020 р. 108197 тис. грн. Показники фондозабезпеченості та фондоозброєності праці є досить високими, вони становили у 2020 р. відповідно 2509,6 тис. грн. та 467,1 тис. грн, що говорить про високий рівень технічної оснащеності праці та переважаючий інтенсивний тип розвитку підприємства.

2. Показник фондovіддачі знизився і становив у 2020 р. 1,17 грн, тоді як фондоємність становила 0,86 грн і має тенденцію до підвищення. Тривалість одного обороту оборотних засобів у господарстві у 2020 р. порівняно з 2015 р. збільшилась на 8,3 %, цей показник у 2020 р. становив – 225 днів.

3. Спостерігається суттєве збільшення середньорічної вартості активів ХХ «Назва підприємства». У 2020 р. їх вартість становила 176762 тис. грн, що на 92384 тис. грн, або у 2,1 р. більше, ніж у 2015 р. Найбільшу питому вагу в їх структурі займають необоротні активи – 57,9 % (102292 тис. грн) у 2020 р., що свідчить про важку структуру активів підприємства. Середньорічна вартість оборотних активів також збільшилася – з 41674 тис. грн до 102292 тис. грн. Однак з огляду на збільшення масштабів діяльності підприємства та його забезпеченості необоротними активами необхідне подальше збільшення вартості оборотних активів, що можна досягти за рахунок удосконалення системи нормування оборотних засобів. У господарстві майже відсутні нематеріальні активи, що в ринкових умовах є негативним

4. Найбільшу питому вагу в структурі основних засобів займає їх активна частина – машини та обладнання – 63,3 % у 2020 р., їх вартість протягом досліджуваного періоду збільшилася на 77 %. Досить суттєвою є

питома вага будинків, споруд та передавальних пристроїв – 31 %. До цієї групи основних засобів підприємства належать відгодівельні комплекси, оскільки в господарстві розвивається галузь тваринництва. Питома вага транспортних засобів та інструментів незначна – відповідно 4,8 % та 0,8 %. Всього підприємство володіє 44 тракторами, з них 7 одиниць виробництва підприємства CASE, 22 – компанії John Deere, 15 – New Holland. Підприємство володіє 11 комбайнами, з них 3 іноземного виробництва.

5. Вартість оборотного капіталу у 2020 р. збільшилася на 42,4 % порівняно із 2015 р. Збільшення вартості оборотного капіталу спричинено зростанням вартості запасів (34,1 %), які в структурі оборотного капіталу складають 59 %, на другому місці знаходяться поточні біологічні активи – 20,5 %, на третьому – дебіторська заборгованість за розрахунками – 16,1 %.

6. Спостерігається суттєве збільшення пасивів ХХ «Назва підприємства» – на 50823 тис. грн, або на 52,1 %. Найбільшу питому вагу у їх структурі займає власний капітал – 122788 тис. грн, або 91,1 % у 2020 р., насамперед він сформований за рахунок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), сума якого становить 119512 тис. грн. Статутний капітал підприємства порівняно незначний – 502 тис. грн (0,4 %) і протягом досліджуваного періоду збільшився у 10 разів. Питома вага зобов'язань підприємства незначна, щодо довгострокових зобов'язань, то у 2020 р. підприємство їх не мало, найбільшими вони були у 2017 р. – 3897 тис. грн (3,3 %), з 2018 р. ці показники мають тенденцію до зменшення, що свідчить про незалежність підприємства від кредиторів. Збільшилася вартість поточних зобов'язань і становила у 2020 р. 11996 тис. грн (8,9 %).

7. Відбувається покращення показників ділової активності досліджуваного підприємства. Тривалість одного обороту активів зменшилась на 25 днів, що становить 6,3 %, і становила у 2020 р. 374 дні. Найсуттєвіше підвищилася оборотність запасів – тривалість їх одного обороту зменшилась на 40 днів, або на 56,3 %. Тривалість обертання поточної дебіторської заборгованості незначна – 16 днів у 2020 р., що на 5

днів менше, ніж у 2015 р., а кредиторської заборгованості – 41 день, що на 37 днів менше, ніж у 2015 р. Збільшення тривалості обороту відбувається лише власного капіталу – на 21 день, або на 5,3 %, що пов'язано зі збільшенням його загальної вартості.

8. Коефіцієнт абсолютної ліквідності у ХХ «Назва підприємства» у 2020 р. становив 2,117, що на 1,1198 більше ніж у 2015 р., збільшення свідчить про можливість підприємства негайно погасити свої короткострокові зобов'язання, що є позитивно. Коефіцієнт загальної ліквідності свідчить, що на кожну гривню короткострокових зобов'язань у 2020 р. припадало 3,72 грн поточних активів, а у 2015 р. – 25,40 грн, тобто більше на 21,68. Високі показники загальної ліквідності у 2015 р. свідчили не про стабільний фінансовий стан підприємства і про ефективність його діяльності, а про наявність у підприємства понаднормативних виробничих запасів, що не є позитивною рисою при аналізі фінансового стану підприємства.

Для підвищення ефективності використання капіталу ХХ «Назва підприємства» доцільно запровадити такі заходи:

1. У підприємстві повинна проводитись активна дебіторська політика шляхом ефективного вирішення таких задач: аналіз дебіторської заборгованості і визначення на його основі загальних принципів надання відтермінування платежу (своєрідного товарного кредиту); розробка правил встановлення термінів товарного кредиту; визначення гарантій, під які надається товарний кредит; розробка методів оцінки надійності покупця; встановлення правил визначення суми товарного кредиту, що надається одному покупцеві; розробка способів «збору» дебіторської заборгованості; побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

2. Для зменшення розміру дебіторської заборгованості необхідно: визначати ступінь ризику несплати рахунків покупцями; збільшувати коло покупців з метою мінімізації втрат від несплати одним або декількома покупцями; контролювати співвідношення дебіторської заборгованості і

кредиторської заборгованості; вести оперативний контроль за надходженням готівки; своєчасно визначати сумнівну заборгованість; вести претензійну роботу співпрацюючи з юридичною службою; своєчасно надавати платіжні документи; припиняти дію договорів з покупцями, що порушують платіжну дисципліну.

3. Для зменшення дебіторської заборгованості доцільне застосування механізму знижок. За рахунок знижки у ХХ «Назва підприємства» можна досягти своєчасної плати дебіторської заборгованості, однак, при цьому, підприємство недоотримає плановий прибуток у розмірі 371,5 тис. грн. Разом з тим, не маючи власних коштів для придбання оборотних засобів підприємство користується поточними кредитами, середньорічна відсоткова ставка плати за якими становить 15 %. За рахунок вивільнення коштів внаслідок скорочення дебіторської заборгованості можна досягти прискорення оборотності оборотних коштів та зменшення поточної кредиторської заборгованості за рахунок вкладання вивільнених коштів на покриття вартості кредитів.

4. Середній відсоток, який сплачує ХХ «Назва підприємства» за боргами, становить 15 %, при цьому, підприємство не має довгострокових зобов'язань, а користується коротстроковими кредитами для придбання оборотних засобів: насіння, засобів захисту рослин, добрив. Для удосконалення системи управління оборотним капіталом доцільно запропонувати для підприємства налагодити співпрацю з компанією «Сингента». Для ХХ «Назва підприємства» оптимальною буде кредитна лінія строком на 9 місяців від ProCredit Bank з відсотковою ставкою 4,5 %. За рахунок покращення умов кредитування у результаті співпраці з компанією «Сингента» ХХ «Назва підприємства» отримає економічний ефект в обсязі 325,1 тис. грн, що на 67,8 % менше, ніж за стандартними умовами, на яких підприємство співпрацює з банками.

6. За умовами програми «ЛегкоПосівна» ХХ «Назва підприємства» має придбати насіння та засоби захисту рослин від компанії «Сингента». Для ХХ

«Назва підприємства» пропонується замінити вже існуючі сорти соняшнику (Зустріч, Лідер) на більш ефективні гібриди, а саме на такі, як Сайберік, NX81220 (Суомі), Сумико HTS. При виробництві соняшника у ХХ «Назва підприємства» у результаті впровадженні нових високоврожайних гібридів культури у 2022 р. можна отримати валовий збір соняшника 28453 ц, що забезпечить економічний ефект в розмірі 2557,6 тис. грн.

7. Для ХХ «Назва підприємства» доцільним є залучення кредитних джерел, що дозволить збільшити прибуток за рахунок використання ефекту фінансового лівериджу, оскільки власні кошти підприємства зможуть бути спрямовані на оновлення матеріально-технічної бази і розвиток виробництва. Враховуючи молочну спеціалізацію підприємства, доцільним є придбання доїльної установки типу «Карусель» марки GEA DairyRotor, яка унікальна тим, що дояр стоїть на одному місці, а худоба сама під'їжджає до нього. На фермі все автоматизовано, за добу можна подоїти 1000 голів худоби. Цикл доїння і ритм роботи нових апаратів досконаліший, ніж тих, які використовували раніше. Дана установка дає змогу підвищити якість молока, що тим самим збільшить закупівельну ціну. Встановлення нового молокопроводу дозволить отримати річний ефект у розмірі 1346,1 тис. грн.

8. Необхідною є оптимізація структури посівної площі у ХХ «Назва підприємства», що дозволить більш раціонально використовувати капітал підприємства та інші ресурси підприємства. У ХХ «Назва підприємства» запропоновано відновити вирощування гречки на площі 50 га. Серед технічних культур обґрунтованим є вирощування соняшнику, сої та ріпаку. Валовий прибуток від реалізації продукції рослинництва становитиме – 15614,8 тис. грн, що на 2600 тис. грн більше фактичного показника.

9. Ефективним є налагодження лізингових відносин. Так як на даний момент у підприємства немає вільних коштів у розмірі вартості цього комбайна, то йому буде вигідніше взяти його за лізинговою угодою строком на 3 роки, що дасть змогу рівномірно розподілити витрати на утримання

даної техніки та виплати лізингових платежів. Загальний економічний ефект від пропонуванних заходів становить 6704 тис. грн.